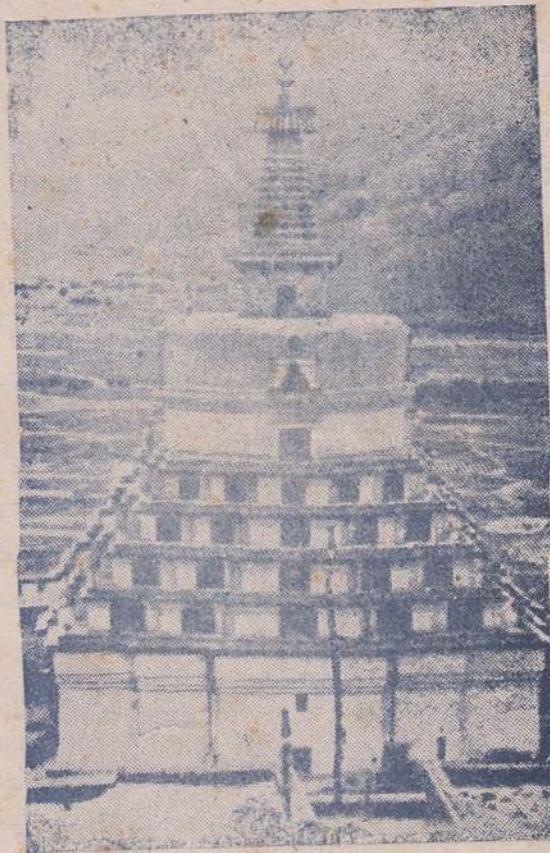

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDA BHOOJI
[BUDDHIST MONTHLY]

ल्लासाको इवाम्पालिङ्ग पहाडको वीचको आठतले चंत्य ।
यो मंत्रिवोधिसत्त्व स्थापना गरिराखिएको गुम्बा हो ।

एक प्रतिको रु. ३/- वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ३०/- आजीवन ग्राहकशुल्क रु. ३००/-

बुद्धसम्बद्ध २५३७	गुंपुन्ही	विक्रमसम्बत् २०५०	आवध
नेपालसम्बत् १९९३	गुलामा	1993 A. D.	August
बर्ष २१	अंक ४	Vol. 21	No. 4

(अन्तिम कभरया ल्यं)

विद्वान् भिक्षु नारद वेर नेपा: बिजप्राना: पितिनातःपि
भिक्षुपि नेपा:दु हाँविज्यायेगु अनुमति प्राप्त यायेगुली सफल
जूगुली नेपालय् हानं बुद्धधर्मया ज्योति उदय जूगु व मिति-
राष्ट्र श्रीलंका व नेपा:या मिवताया स्मारकस्वरूप
श्रीलंकाचैत्यया प्रतिरूप दयेका: उकिया रर्मच्छय प्रति-
स्थापना यानातःगु शाकयमुनि बुद्धया दुर्लभ पवित्र अस्थि-
धानु खुयायंकगु खै न्यना: थःपि दुःखी व स्तव्य जूगु दु।
महामानव बुद्धया अस्थिधानु उलिमछि सुरक्षित थास खुया-
यंकेगु दुःसाहसिक ज्या खः। नेपा:या धार्मिक सद्भाव व
सहिणुता स्यंकेगु कुत्त्वतय्गु चालबाजिजक खः ला धयागु
आशंका दु। उज्जवःह्य अपराधीयात लुइका: श्री ५ या सर-
कारया जिम्मेवार पक्षं सक्रियरूपं न्हृज्यायेत जोड्दार इनाप-
दु लिसे थुगु अस्थिधानु नेपा:देसं पितयेके सफेदया धया-
गुली तदारु खता नाला: न्हृज्याइगु आशा दु। बौद्ध
एकता व धर्मयात स्यंकेगु कुत्सित प्रयात निरर्थक यायेत
सफल बौद्धपि छधीषपै जुया: धर्मपूर्वक संयमित ज्वीत
इनाप यानाच्चना। पवित्र अस्थिधानु खुयायंकगुया अनु-
सन्धानया इबलग् शब्देय निकुपि व दातापरिवारया
सदस्यप्रति बुव्यंहार जूगुली नं दुःख प्वकाच्चना।

बाहापूजा

१११३ तछला गा द, यै-

परंपरागत धार्मिक अवस्थाया कदर यासे बाहा-
बहिया संरक्षण व बुद्धधर्मया असीम देनयात थुलं तया:
जनचेतना जागृत याना: बुद्धधर्म युलं तथेगु तातुना: थनया
ज्ञानमालाभजनखलः स्वयम्भूपाखें प्रत्येक अष्टमी कुन्हु
बाहापूजाया रवाना: गवःगु दु। १११३ तछला गाया अष्टमी
कुन्हु स्वयम्भूचैत्यं पूजा मुरु याना: आःयात ज्ञिच्यागू
बाहा:लय् पूजावनेगु धलः पिथंगु दु। भिक्षु अश्वघोष
महास्थविरपाद्ये धर्मदेशना ज्वीगु उगु पूजाया लार्गी
मुनेगु ई मुथसिया ६.१५ ता:, ज्ञानमालाभजन

७.३० बुद्धपूजा ता:, धर्मदेशना द ता: छुतातःगु दु। पूजा-
वनेगु वाहाःया नां व दि थुकथं दु-
दिलालध अष्टमी-कवा:बहाः, दिलालगा अष्टमी-ध्वाचाबहाः,
गुलालध अष्टमी-गंबहाः, गुलालगा अष्टमी-न्हृबहाः, अन-
लालध अष्टमी-तक्षबहाः, अनलालगा अष्टमी-जनबहाः, यैला-
ध अष्टमी-इतुबहाः, यैलालगा अष्टमी-मखंबहाः, कौला-
ध अष्टमी उतुबहाः, कौलालगा अष्टमी - सबलबहाः,
कठलालध अष्टमी-सिखर्सबहाः, विलालध अष्टमी-गमा-
बहाः, विलालगा अष्टमी-इकुबहः, पोहेलालध अष्टमी-मिखा-
बहाः, पोहेलालगा अष्टमी लगंबहाः, सिलालध अष्टमी-
मुसुंबहाः, विलालगा अष्टमी तःबहा। उगु इलय् बुद्धपूजाय्
सरिक ज्वीत सकल विहारयापि व उपासक उपासिका एव
शहालु महानुभावपित इनाप यानातःगु दु।

परियत्तिशिक्षा परीक्षा परिणाम

१११३ तछला गा ६, यल-

नेपाल बौद्ध परियत्तिशिक्षापादे वंगु देय संचा-
लन जूगु थी थी परीक्षाया परीक्षाकल प्रकाशित या:गु दु।
प्रकाशित जूगु परीक्षाकल कथं प्रा० प्र० वर्षय् १०२, प्रा०
द्विवर्षय् ४४, प्रा० त०० वर्षय् ४६, प्र० प्र० वर्षय् ३४,
प्र० द्वि० वर्षय् २१, प्र० त०० वर्षय् ६, स० उ००२, को० प्र०
१ व को० म० स४ ह्य याना: जम्मा २६३ ह्य विद्यार्थीत
उत्तीर्ण जूगु दु। जम्मा परीक्षा द्व्यपि २६७ मध्यय् ३३
ह्य अनुत्तीर्ण जूगु दु। फुकक विषयय् याना: ज्ञिगू केन्द्रं
उत्तीर्ण जूपि थुकथं दु-

(१) शाक्यर्तिह विहार - ७२, (२) दीपकर
परियति ६६ (३) यशोधरा बौद्ध विद्यालय ३५ (४)
ज्योतिर्विहार ३० (५) धर्मकीर्तिविहार २६ (६) प्रणि-
धिपूर्णविहार २३ (७) मणिमण्डपविहार १५ (८) मुनि-
विहार ६ (९) नगरमण्डप थीकोतिविहार ८ (१०) बौद्ध-
समकृत विहार ३.

आनन्द भूमि

प्रधान—सम्पादक

भिक्षु कुमार काशयप

ध्यावस्थापक

भिक्षु अश्वघोष

सम्पादक

सुवर्ण शास्त्र

फोन नं. २-१२८५५

पोष्टबॉक्स नं. १४१८

काठमाडौं।

कार्यालय

‘आनन्दभूमि’

आनन्दकुटी विहार

पोष्टबॉक्स नं. ३००७]

स्वयम्भू, काठमाडौं।

फोन नं. २-७१४२०

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुठी

आनन्दकुटी, स्वयम्भू,

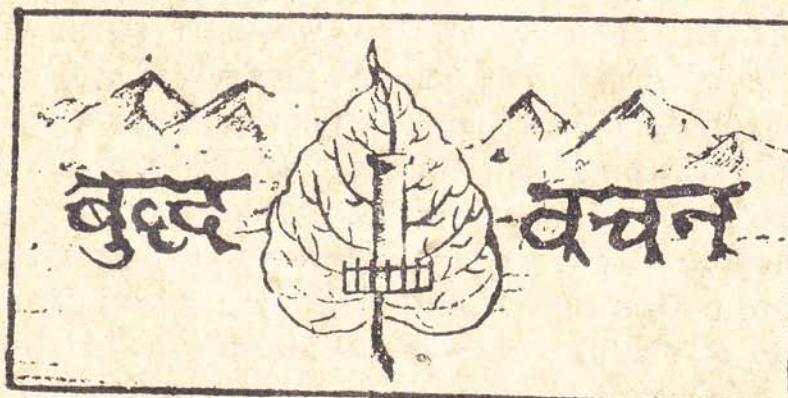
काठमाडौं।

नगर—कार्यालय

संघाराम

लुटी, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं।

फोन नं. २-१५०२०

रात—दिन कायानुस्मृतिमा लागिरहने गौतम

बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भइरहन्छन्।

धर्ममा देखावटी हुनु राम्रो होइन

हरेक वस्तुको प्रचार प्रसारको लागि विज्ञापन गरिन्छ । प्रभावकारिता बढाउन विज्ञापनमा सिंगारिएका भाषा प्रयोग गरिन्छन् र पुरस्कार आदिको प्रताभन गरिन्छ अनि सामाजिक राजनीतिक पक्षमा ठना बडाका हातबाट पुरस्कार वितरण गराउने र मंचमा ठ्ला बडालाई अगाडि सारिने हुन्छ । प्रभावकारी विज्ञापन त यति पनि गरिन्छ कि जुन वस्तु वाध्य भई हानिकारक छ भन्नुपर्छ त्यसैको भव्य विज्ञापन हुन्छ । ठूला बडा कहिने उच्च आहादामा वस्ते राष्ट्रका जिम्मेदार व्यक्तिहरू त्यसैको समारोहमा सरिक हुन्छन् र आफ्नो समर्थन जनाउँछन् । यसबाट राष्ट्रको भविष्य निश्चित छ कि देखावटी आदर्श सिवाय यहाँ रहनेछैन । जुन कुरा भविष्यका कर्णधार विद्यार्थीनाई उघोग गराउन नहुने थियो त्यसै वस्तुबाट कमाइएको भन विद्यार्थीका लागि पुरस्कार दिने गर्नु जस्ता विडम्बना धर्मको क्षेत्रमा हुनु उचित छैन ।

धर्ममा पनि आफूलाई बढी शुद्ध, आदर्श र व्यावहारिक मान्ने बुद्धधर्ममा आडम्बर, प्रचार प्रसार भएमा त्यसको गरिमामा अवध्य पनि धर्मका लाग्नेछ । मूर्तिपूजाका विरोध गर्ने बुद्धको धर्ममा मूर्तिपूजा गरेको देखा त बुद्धधर्मलाई शुद्ध मान्ने हल्ले आश्चर्य भन्छन् भने ढोंगी तालको व्यवहारले मानिसलाई कति आश्चर्य पान्नहोला ।

बोद्धसभा र समारोहमा प्रवचनको आफ्नै महत्त्व हुन्छ भने धर्मदेशनाको अङ बढी महत्त्व हुन्छ । त्यसमा पनि शीलप्रार्थना त्यसको मुटु ने रहने हुन्छ । कुनै कुनै समारोहमा धार्मिक क्रियाकलापभन्दा देखावटी विधिविधान बढी गरिने पनि आजकल देखिन थालेको छ । धर्म मात्र

प्रतिष्ठाको लागि होइन लोककल्याणको लागि हो । धार्मिक समारोहको परिभाषा अरू पक्षको समारोहको जस्तो गरिनुहब्ब । धार्मिक क्षेत्रको भाषा नै छुटै हुन्छ र व्यवहार नै छुटै हुन्छ । विनम्रता र साहसीपन यस क्षेत्रको विशेषता हो भने हास्य व्यंग्य, मनोरंजन, लाभ, हानि, गाली, बैझ्जती यसको दृष्टिपक्ष हो । धर्मको आफ्नै मताव हुन्छ अरू क्षेत्रको तडक भडक अर्क हुन सक्छ ।

बौद्धसभा समारोह अरूलाई एक द्विनको लागि चित बुझाउने भन्दा हृदयपरिवर्तन गराउने खालको सौम्य र सौहार्द हुनु वाञ्छनीय छ । जसरी प्रत्येक बौद्ध क्रियाकलापमा पंचशील प्रार्थना गरिन्छ त्यस्तै अन्य बौद्धव्यवहार पनि गतिशील हुनुपर्छ । वार बारको दोहो-याइले मान्द्येमा परिवर्तन ल्याउन सकिन्छ । प्रत्येक पटकको पंचशील प्रार्थना यसै उद्देश्यले गरिएको हुन्छ, नत्र दिनको ५ पटक पंचशील प्रार्थना हुने सभामा वसेर पनि पंचशील विरुद्ध दैनिक क्रियाकलापमा लागेका व्यक्तिनाई यसको के मतलब हुन गयो र ? एउटै आश छ एक दिन उसको हृदयमा स्वच्छता आउनेछ । अतः धर्ममा देखावटी क्रियाकलाप राम्रो होइन र धार्मिक क्रियाकलापको छुटै आदर्श र मान्यता रहने गरी सभा समारोह संचालन हुनु राम्रो हुनेछ । त्यागी अद्वेय भिक्षुहरूलाई समरोहमा पंचशील प्रदान गर्ने व्यक्तिको रूपमा मात्र राखिनु हुन्न । उसको आदर्श चरित्र अनुरूपको धर्मदेशना हुनु पनि आवश्यक छ । सभाको स्तर अनुसारको भिक्षुको शील, गुण र उमेर आदिको ख्याल हुनु पनि अत्यावश्यक छ ।

शाक्यराजधानी कपिलवस्तु

— धर्मरत्न शाक्य —

कपिलवस्तुको नाउं लिने वित्तिके इच्छाकुवशीय सूर्यवंशी शाक्यहरूका साथै कपिलमुनिको देन झलकक सम्झना हुम आउँछ । राजा ओक्काकले आफ्नी कान्दी महारानीको प्रेमजालमा फँसेर जेठी महारानीका ५ वटा छोरी र ४ जना छोराहरूलाई देशबाट निकालिए । त्यतिबेला ती निकालिएका जेठी महारानीका सन्तानहरू निराश्रित भै यत्तत्र दुःख भोग्दै हिमालयतर्फ आश्रयको खोजी गर्दै जाँदा हिमालयको फेदमा रहेको बनखण्डमा पुगे । त्यहाँ तिनीहरूले कपिलमुनिलाई भेटे । उनके निर्देशनानुसार त्यहीं जंगल फाडी बस्ती बनिसकेपछि उनके नामबाट त्यस बस्तीलाई कपिलवस्तु भन्ने नाम राखे । आम्ना साथमा आएका र त्यहाँ वरपरका जनताहरूलाई हातमा लिई सोही ठाउँलाई राजधानी तुल्याई आपनी जेठी दिदीलाई मातृस्थानमा राखी जेठा राजकुमार राजा बनेर प्रजा पालन गरी बसे ।

केही समयपछि ओक्काक राजालाई आपना छोराहरूको वियोगले चिन्तित तुल्यायो । सोधूल र खोजतलास गर्दा आपना छोराहरूले हिमालयको काखमा कपिलवस्तु नाउंको नवाँ राज्य खडा गरी आपनो जातिलाई सुरक्षित राख्न रक्तसम्मिश्रणबाट बचाउन आपसमें विवाह सम्बन्ध राखी प्रजापालन गरिरहेको छ भन्ने कुरा सुनी हैंले विभोर मैं “सक्या वत भो राजकुमाराति” मेरा पुक्तहरू समर्थवान् रहेछन् । भन्ने जुन उद्गारका शब्दमुखबाट निस्केको थियो सोही उद्गारका छद्दलाई लिएर शाक्य जातिको नाम रहन गयो । शाक्यहरूको प्रथम राज्य कपिलवस्तु महानगर बन्यो ।

केही समय बितेपछि शाक्य राजाको जेठी दिदीलाई कुष्ठ रोगले छोयो । सो रोगबाट अरूलाई पनि पीडा नहोस भन्नाका निमित्त उनीलाई एक बनको खोको रुखभिवबाट जमीन मुनि चाहिँदो सुविधा बन्दोबस्त गरी राख्न लगे । संयोगले वाराणसी नरेश पनि आफूलाई कुष्ठरोग लागेपछि आपनो राज्य छोराहरूलाई सुम्प्ति जंगलमा बस्न गए । हिमालय नजिकको जंगलमा अनेक दाढ खोलदै आखिर कोलवृक्षको बोकाबाट आपनो उपचार गरी कुष्ठरोग निको तुल्याए । स्वस्थ भएपछि शिकारबाट जंगली जनावर एवं फलफूल स्कन्दमूल सेवन गरी आपनो जीविका गरी त्यहीं बसे । एक दिन शिकारमा जाँदा एउटा बाघले मानिसको गन्ध चालपाई राजकुमारीलाई छोपिराखेको भुई खोलदै गर्जन गरिरहेको सुनी भयभीत भै राजकुमारी विच्चाइन् । जंगलमा नारीको डरले चिच्चाएको स्वर सुनी राजाले नारीस्वरधो संकेतबाट ठाउँ पत्ता लगाई खोजतलास गर्दा खोको रुखभिन्बाट नारीको स्वर निस्केको यकीन भेसकेपछि तिनीलाई विश्वास दिलाई त्यस ठाउँबाट राजकुमारीलाई निकाले । दुबैले परस्पर दुःख सुख वार्तालाप गरिसकेपछि आफू पनि राजा भएको र केटी पनि राजकुमारी भएको थाहा पाए । राजाले तिनीलाई पनि औषधी उपचार गरी कुष्ठरोग निको तुल्याइदिए । पछि उनीहरूले आपसमा विवाह गरी सोही ठाउँमा जंगल फँडानी गरी बस्ती बसाली त्यहाँ वरपरका जनताहरूलाई रिङ्गाई राज्य खडा गरी प्रजापालन गरी बसे ।

कोलवृक्ष भएको जंगल फँडानी गरी बसालेको

निर्माण गरिएका हुन्छन् । प्रत्येक कम्पून (Commune) मा एउटा न एउटा विहार अवस्थित छ । तो विहारहरू जनश्रम, अनुदानले निर्माण गर्ने गरिन्छ । विहार बीच भागमा निर्माण गरिएको हुन्छ । विहारलाई खेमेरभाषामा 'टट' भन्ने गर्छ । विहारभिवको दाहिनेपट्टि ठूल ठूला भगवान् बुद्धका मूर्तिहरू स्थापना गरिएका हुन्छन् । वरिपरि भित्तामा बुद्धका जीवनचर्यासँग सम्बन्धित तसबीरहरू सजाइएका हुन्छन् । अद्वालु भक्तजनहरू बस्त सजिलो होस् भनेर खुलारूपमा विहार निर्माण गरिएको हुन्छ । विहारको अर्को कुनामा भिक्षुहरूको भोजनको लागि घर बनाइएको हुन्छ । यस घरमा भिक्षुहरू अद्वालु भक्तजनहरूले ल्याएको हुन्छ । यस घरमा भिक्षुहरू अद्वालु भक्तजनहरूले ल्याएको हुन्छ । यो भोजनमा भात, सागपात सेवन गर्न्छ ।

यस घरको अलावा भिक्षुहरूको निवासस्थान छुट्टै छ । स-साना छाप्राहरू भिक्षुहरू बस्त निर्माण गरिएका हुन्छन् । भिक्षुहरू भोजन गर्ने भवनलाई जनताहरू भेला पर्वमा आराम लिने पनि गर्न्छन् । यस्तै विहारको वरपर मृतात्माको सञ्चानाको लागि ससाना चैत्रयहरूको निर्माण गरिएको हुन्छ । विहारहरू गाउँको ठाउं अनुसार कुनै ठूला कुनै साना छन् तर जस्तो सुकै विहार भए पनि विहारलाई पवित्र स्थानको रूपमा मान्दछ । यहाँ कुनै हिसा, गडबडी गर्ने गर्दैनन् ।

कुनै पनि व्यक्ति भिक्षुसंघमा आउनु ठूलो प्रतिष्ठा र गौरव मानिन्छ । भिक्षुसंघमा प्रवेश गर्न कुनै निश्चित विनयहरूको प्रतिपालन गर्नुपर्दछ । भिक्षुसंघमा कुनै निश्चित विहारको मूल व्यक्तिले शिक्षा दीक्षा दिएर मात्र प्रवेश गराउँदछ । यस्तै अनाथ केटाकेटीहरू सानै उमेरमा भिक्षुहरूसँग लागेका हुन्छन् । तिनीहरूको आनीबानी अध्ययन गरिने हुँदा यस्तालाई सजिलैसित भिक्षुसंघमा प्रवेश गराइन्छ । यहाँ भिक्षुहरूको संख्या दिनहुँ बढ्दै

गएको छ । भिक्षुसंघलाई प्रशासनले नियन्वण गरिएको हुन्छ । केही आग्रसोत भिक्षुसंघलाई दिइएको हुन्छ । प्रशासनमा मूल भिक्षुहरूको पनि ठूलो प्रभाव हुन्छ । भिक्षुहरूलाई सम्बोधन गर्दा, बोल्दाको लागि छुट्टै भाषा छ । भिक्षुलाई 'टा' भन्ने गर्छ ।

भिक्षुहरूको आज्ञालाई यहाँका जनताहरू सहजरूपमा मान्ने गर्न्छन् । यो वंक्ति लेखकले कम्बोडियामा संयुक्त राष्ट्र संघको स्वयं सेवकको रूपमा काम गर्न जाँदा भिक्षुहरू सँग निकटतम सम्बन्ध राख्ने मुवर्ण मौका पाएका थिए । पेरिस शान्ति संझौता (सन् १९६०) अनुरूप कम्बोडियामा शान्तिको लागि चुनाव गर्नुथियो । चुनावको प्रारंभिक चरण उमेर पुगेका सम्पूर्ण कम्बोडियानिवासी १८ वर्ष पुगेका लाई नाम दर्ता गराउनु थियो । बीसौं वर्षको युद्धले भयावह अवस्थामा रहेको यो कम्बोडियाली जनता सँग प्रत्यक्ष सम्पर्क राख्न कठिन थियो । तिनीहरू डर र त्रासले गर्दा कसैसित कुरा गर्न पनि डराउँदथे ।

तिनीहरू राजनीतिको कुरा गर्न डराउँदछन् । पोल-पोटको क्रूर शासनबाट चेताराम भएका जनताहरूले भिक्षुबाट विस्तारै राजनीतिक ज्ञान लिन सिकेका छन् । पोलपोटको शासनकालमा धेरै जसो विहारका मूल भिक्षुहरूलाई निर्मम पूर्वक हत्या गरिएको कुरा जनताहरू सुनाउँदछन् । सयाँ भिक्षुहरूको समाधि अहिलेसम्म राखिएको छ । त्यहाँको काम्पोङ्ग कडाई (Kampong Kdei) विहारमा भिक्षुगणका काटिएका मुर्कटाहरू थुपारिएका छन् । बीसौं वर्षको लगातारको गृहयुद्धले प्रसंख्य विहारहरू अत विक्षत भएका छन् । विश्वको सातौं अचम्म मानिएको अंकोरवाट मन्दिरस्थित अधिकांश मूर्तिहरूको हात खुट्टा, टाउको काटिएका छन् । पवित्र अंकोरवाटको भित्ता गोलीले छिया परेका छन् । हाल UNTAC को उपस्थितिले यसको विशेष सुरक्षा र जीर्णोद्धारको काम भइरहेको छ । बुढ

धर्मको विकास गर्नेमा कम्बोडिया पनि एक महत्त्वपूर्ण राज्य मान्न सकिन्छ । कम्बोडियामा अधिकांश मनिदरहरूमा बुद्धका मूर्तिहरू नै छन् । यहाँ नागसंग दुष्को सम्बन्ध रहेको राखिएको छ । नागलाई पूजा गर्नु बुद्धलाई पूजा गरेको सरह मानिन्छ । अंकोरवाट बुद्धधर्मको महत्त्वपूर्ण केन्द्रविन्दुको रूपमा पनि मान्न सकिन्छ ।

कम्बोडिया बुद्धधर्मको केन्द्रविन्दु रहेतापनि यहाँ शान्ति हुन सकेको छन् । यहाँ अर्जन पनि हिसा छ । मर्नु मार्नुतर्फ केही समूहहरू लागेका छन् । कम्बोडियामा शान्तिको लागि प्रयास गर्दागर्दै पनि केही विद्यंशक तत्त्वहरूले निहत्यामा अन्तर्राष्ट्रिय कार्यकर्त्ताहरूलाई भाने, धम्की दिने गरिर्दै आएको छ । बौद्धधर्मविलम्बीहरूको संख्या अधिक भएको यस्तो पवित्र भूमिमा यसरी निहत्यामा हिसा बढ्नु यो देशको लागि अशोभनीय कार्य भएको छ । कम्बोडियाली जनताहरूको लागि 'अहिंसा परमो धर्म' को शिक्षा दिनु अत्यन्त जरूरी छ । यदि UNTAC द्वारा तिइएको शान्तिकार्यमा समस्त कम्बोडियावासीहरूले सधाउ पुण्याएमा अवश्य पनि कम्बोडियामा शान्ति आउनेछ । अर्जन पनि केही तत्त्वहरूले शान्ति कार्यमा बाधा पुण्याउने गरिर्दै आएका छन् ।

(पृष्ठ ४ को बाकि अंश)

शाक्यराजधानी

सत्तु नजिक जुन वाणगंगाको वर्णन गरेको छ त्यो पनि तौलिहवा नजिकको गंगाले प्रमाणित गरेको छ । आज लुम्बिनीले अन्तर्राष्ट्रिय ख्याति प्राप्त गरेको र कपिल-बस्तु पनि विश्वले चिन्दै आएको छ । त्यसले पनि ख्याति प्राप्त गर्ने निश्चिच्छा भएको छ किनभने त्यहाँ अब धमाधम विश्वको पर्यटकहरूले चासो देखाउन थालेका छन् ।

आनन्दभूमि

कपिलबस्तुको ख्यातिलाई भौगोलिक र राजनैतिक राष्ट्रसीमाबाट त्यो ठाउँ नेपालको सीमाभित्र परेको देखी शाजभोलि भारतका केही ईर्ष्यालुहरूले कपिलबस्तुका शाक्यहरूको राजधानी नै पिपरहवा हो भन्ने दुष्प्रयास गर्दै अनेक षड्यन्त्रपूर्ण कार्य गरिरहेका छन् ।

हुनसक्छ सुगौलीसन्धि हुनुभन्दा अगाडि कपिल-बस्तुको सीमाना तौलिहवा, निलिहवा र गोटिहवाको भेत्र नाघेर शाक्यहरूको बस्ती र केहि विहारहरू र स्तूपहरू आज कोभारतभूमि भिवसम्म फैलिएको र पछि सुगौलीसन्धिपछि त्यस भूमि मा उत्खनन हुँदा कुनै विहार वा स्तूपको भग्ना बशेष भेट्टाइनु आशचर्यको कुरा होइन । परन्तु जुन पुरातात्त्विक उत्खननमा नगर वा राजधानीमा हुनुपर्ने बस्तुहरू हुन् ती बस्तु पिपरहवामा भेट्टाइएका छन् । पिपरहवामा केवल विहार र स्तूपमात्र भेट्टाइएका छन् । पिपरहवामा न वाणगंगा छ न प्रामाणिक शिलास्तम्भ नै छन् ।

(क्रमशः)

प्यारो बचपन

- महेन्द्रदेव थकू

कति प्यारो मेरो बचपन थियो,
सत्यले भरेको न रूठ न कपट थियो,
कति आनन्द न सुख न दुःख नै थियो,
शायद जीवनको सत्ययुग त्यही नै थियो,
जतिजति बढ्दै गए इच्छा बढ्दै गयो
चाहनाहरू बढुत्दा बढुत्दै खै के भयो ?
चलाक बनेर उलझन रुनै बढ्दै गयो,
समझदारी जति एउटा चलाकीमै रह्यो
बुढापा देखेर त, प्यारो बचप नै राम्रो थियो ।

॥

भदन्त डी. शासन श्री महास्थविर

- रत्नसुन्दर शाक्य

आधुनिक युगमा, भारतमा बुद्ध-धर्म प्रचार-प्रसारार्थ आपनो सम्पूर्ण जीवन विताउनु भएका केही विदेशी भिक्षुहरूमा भदन्त डी. शासन श्री महास्थविर पनि एक प्रमुख हुनुहुन्छ ।

वहाँको जन्म सन् १८६६ मा श्रीलंकाको मीग-मुव जिल्ला अन्तर्गत देवमोट्राव नामक गाउँमा भएको थियो । आपनो प्रारम्भिक शिक्षापश्चात् नै वहाँले सन् १८१४ मा प्रवज्या ग्रहण गर्नुभएको थियो ।

प्रब्रज्यापश्चात् वहाँको अध्ययन पुनः किरिमेटियानको 'विद्यावन्धु परिवेण' मा सम्पन्न भएको थियो । त्यहाँ २ वर्ष अध्ययन गरिसकेपछि सन् १८१६ मा वहाँ कोलम्बोस्थित सुप्रसिद्ध विद्योदय परिवेण" (स्थापना-सन् १८७४) मा प्रवेश गर्नुभएको थियो जहाँ सन् १८२६ सम्म अध्ययनरत हुनुभयो । त्यस अवधिमित्र (सन् १८२०) मा वहाँ उपसम्पन्न (भिक्षु) भइसकेका थिए ।

सन् १८२६ मा, भदन्त डी. शासन श्री महाबोधि सभा" का संस्थापक अनगारिक धर्मपाल (सन् १८६४-१८३३) को आग्रहमा भारतमा धर्मप्रचारार्थ प्रवर्जित गरिएका १० जना सिहली श्रामणेरहरूको आचार्य-पद सम्हालन भारत आउनुभएको थियो ।

शुरूमा ती श्रामणेरहरूलाई कलकत्ताको बोलपुर-स्थित, विश्वकवि रवीन्द्रनाथ टंगोर (सन् १८६१-१८४१)

द्वारा स्थापित शान्तिनिकेतन (पछि विश्वभारती विश्वविद्यालय-करवरी १९२२ देखि) मा अध्ययन गराएको थियो । अतः भदन्त डी. शासन श्री पनि वर्षद्वितीय ती श्रामणेरहरूका साथ शान्तिनिकेतन, विश्वभारतीमा रहनुभएको थियो ।

सन् १९३० मा अनगारिक धर्मपालले तथागतको प्रथम धर्मचक्र प्रवर्तनस्थल सारनाथ (ऋषिपतन मृग-दावन) मा नै एक अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध शिक्षण संस्थान स्थापना गर्नुभएको थियो । त्यसपश्चात् शान्तिनिकेतनमा अध्ययनरत ती श्रामणेरहरूलाई सारनाथमै ल्याउनुभयो र भदन्त डी. शासन श्री स्थविरलाई प्रधानाचार्य (कुलपति) पद प्रदान गर्नुभयो ।

स्मरणीय छ, ती श्रामणेरहरूमा एम. संघरत्न महास्थविर (सन् १९११-१९८५) जो विशेषतः जेतवन-आवस्तीका पुनरुद्धारक थिए र अंग्रेजी "महाबोधि" पत्रिकाका सम्पादक एवं नालन्दा विश्वविद्यालयमा बौद्धदर्शन विभागका महाचार्य डा. भिक्षु धर्मरत्न (निधन-सेप्टेम्बर १९८५) प्रमुख थिए ।

भदन्त डी. शासनश्रीले भारतस्थित "महाबोधि सभा" का विभिन्न केन्द्रहरूमा रही बुद्ध-धर्म प्रचार-प्रसारमा काफी योगदान गर्नुभएको थियो । ती केन्द्रहरूमा विशेषतः सारनाथको "महाबोधि सभा" को निमित्त वहाँले अत्य-

हाँक समय दिनभूमिको थियो। धर्मप्रचारको दौरनमा वहाँ बिली र बम्बईमा पनि रहनुभएको थियो। सन् १९४४ देखिनाव वहाँ स्थायीरूपमा सारनाथमा रहनुभएको थियो।

भदन्त डी. शासनश्री महास्थविरले विभिन्न बौद्ध-देश एवं प्रदेशहरूको पनि भ्रमण गर्नुभएको थियो जसमा लडाकु पनि समाविष्ट थियो। वहाँले विशेषतः सारनाथमा रहेदै आउनुभएको बेलादेखि कर्यां व्यक्तिहरूलाई थामणेर एवं उपसम्पदा गर्नुभएको थियो। वहाँबाट उपसम्पन्न भएका थामणेरहरूमा नेपालका भिक्षु ज्ञानसागर (वि. सं. १९५४-२०४६) पनि एक हुनुहुन्थयो। भिक्षु ज्ञानसागर २४ नवम्बर १९५८ का दिन वहाँको उपाध्यायत्वमा सारनाथको बर्मी विहारमा उपसम्पन्न हुनुभएको थियो। त्यस उपसम्पन्नकार्यमा भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर, भिक्षु अश्वघोष, भिक्षु कुमारकाशयप एवं भिक्षु विवेकानन्द (वि.सं. १९७३-२०४२) पनि सामेल हुनुभएको थियो। अन्य देश विदेशका भिक्षुहरूमा भिक्षुङ्क. कित्तिमा, भिक्षु धर्मरक्षित, भिक्षु धर्मज्योति, भिक्षु संघरत्न आदि पनि हुनुहुन्थयो।

भदन्त डी. शासनश्री महास्थविरका भारतीय शिष्यहरूमा भिक्षु कात्यायन, राष्ट्रपाल, विमलशील, शोभित, विशुद्धानन्द, बोधानन्द, धर्मकीर्ति र मेघकर आदि प्रमुख हुनुहुन्थयो। वहाँको श्रीलंकामा पनि कर्यां शिष्यहरू थिए।

भदन्त डी. शासनश्री महास्थविरलाई २४ नवम्बर १९५० का दिन श्रीलंकाको अमरपुर निकायका भिक्षु-संघको तर्फबाट वहाँको महान् त्याग, धर्मसेवा एवं सद्धर्म प्रचारबाट प्रभावित भई “विपिटकाचार्य श्री सद्धर्म वागी-श्वर” नामक उपाधि प्रदान गरेको थियो।

हो पनि वहाँले भारतका विभिन्न प्रदेशहरूमा रहनुभई सद्धर्मको प्रचार-प्रसार मौखिकबाट मात्र गर्नुभएको थिएन, आफ्नो योग्यता हिन्दी, संस्कृत, पालि, अंग्रेजी एवं सिहली आदि भाषाबाट पनि बराबर रचनाहरू लेखी सारनाथको महाबोधि सभाबाट ‘धर्मद्रूत’ एवं सिहलीपत्रिकाहरूमा पनि प्रकाशित गर्दै आउनुभएको

थियो।

विशेषतः वहाँका कृतिहरूमा दुइवटा चिरस्मरणीय हुन आउँछ। पहिलो ‘बुद्धवचनामृत’— जून तथा-गतद्वारा उत्तिष्ठ विपिटक साहित्यमा रहेका केही महत्त्व-पूर्ण उपदेशहरूको संग्रह (सम्पादन) थियो। त्यस उपदेश संग्रह पुस्तक सर्वप्रथम सन् १९५६ मा शायद ‘महाबोधि सभा, सारनाथबाट प्रकाशित भएको थियो।

दोश्रो—‘बुद्धको देन’— यो पुस्तक पनि सम्पादन नै थियो तर विपिटकसाहित्यमा रहेका बुद्धोपदेश नभइ-कन बुद्ध र बुद्ध-धर्मसम्बन्धी आधुनिक युगका देश-विदेशका २० जना विशिष्ट विद्वान् भिक्षु, नेता एवं राष्ट्रप्रमुखहरूबाट लेखिएका २० बटा लेखहरूको संग्रह थियो।

सन् १९६० मा प्रकाशित यस पुस्तकको भूमिकामा भदन्त डी. शासनश्री महास्थविर भञ्जुहुन्छ—

“बौद्ध-धर्म भारतीय धर्मो मैं सर्वोत्तम धर्म है। इसके ही कारण भारत ‘लोकगुरु’ कहलानेका सौभाग्य प्राप्त किया है। भारतका स्वर्णयुगीन इतिहास बौद्धयुगका इतिहास है। कला, पुरातत्त्व, संस्कृत, दर्शन, न्याय आदि सभी क्षेत्रों मे इसका देन महान् है। बौद्धधर्मकी देन वास्तव में (“बुद्धकी देन”) है। भारत ही नहीं, प्रत्युत भूमण्डलका अधिकांश भाग इसकी देन से प्रभावित है। एशिया के अधिकांश देशों का तो यह राष्ट्रिय धर्म बन गया है और वहाँ के जन— जीवनमें व्याप्त हो गया है। बौद्धधर्म ने उन्हे सुसंस्कृत बनाया तथा समृद्धि किया है और देश इसी के बल पर गौरवान्वित है।”

यसरी बौद्ध-धर्मको महत्त्वलाई तथ्यपूर्ण रूपमा प्रस्तुत गर्नेमा सक्षम रहनुभएका भदन्त डी. शासनश्री नायक महास्थविर अचानक सिर्फ केही दिनको विमारीबाट ३० अक्टोबर १९६६ का दिन यस संसारबाट विदा हुनुभयो।

वहाँको निधनबाट त्यसताका सारनाथवासी सम्पूर्ण बौद्धसमुदाय एवं सब्हगचारीहरूलाई एक किसिनबाट वज्रपात नै हुन गएको थियो। कारण वहाँ “महाबोधि सभा” का एक स्तम्भ पनि हुनुहुन्थयो। वहाँको निधन एक युगको अन्त्य थयो।

बौद्ध परियत्तिशिक्षा : मानवताविकासको ज्योति

— शुक्रराज शाक्य, हःखा

विश्वको वैज्ञानिक, दार्शनिक, साहित्यिक, राजनीतिक तथा धार्मिक आदि क्षेत्रहरूमा विभिन्न महापुरुषहरू प्रादुर्भाव भएका छन् । ती महापुरुषहरूले मानवसमाजको हित र दल्याणको निमित्त प्रेरणादायी तथा समुन्नत मार्ग दिग्दर्शन गर्नुका साथै चिन्तनीय तथा मननीय अभिव्यक्तिहरू दिएर विश्वको सुनीलो इतिहासको वृत्तान्तमा अद्वितीय दृष्टान्त बनिरहेका छन् । यस्तै-यस्तै दृष्टान्त बनिरहेका महापुरुषमा महायानव बुद्ध पनि एक अविस्मरणीय हुनुहुन्छ । उहाले देव सहित मनुष्यसमाजको दुःख र दुःखबाट मुक्तिको लागि चार असंख्य र एक लाख कल्पसम्म सर्व पारमिता धर्मलाई पूर्ण गरी सम्बोधिज्ञान प्राप्त गर्नुभएको थियो । उक्त प्राप्त सम्बोधिज्ञान बुजुन हित र सुखका निमित्त तत्कालीन ६० जना अर्हंत भिक्षुहरूलाई अलग-अलग स्थानमा धर्म प्रचारार्थ पठाउनुभयो र स्वयं पनि त्यही उद्देश्यले विभिन्न जनपद, ग्राम तथा नगरमा धर्मचारिका निमित्त निस्कनुभयो । यसप्रकार उहाले निरन्तर ४५ वर्ष-सम्म सम्बोधिज्ञानका उपदेशहरू दिनुभयो । यसरी बुद्ध र बुद्धको ग्रनुमोदनमा शावकहरू धर्मस्कन्धको रूपमा ८४ हजार छन् । ती ८४ हजार धर्मस्कन्धहरूलाई सून, विनय र अभिधर्म गरी तीन पिटकमा विभाजित गरिएको छ जसलाई त्रिपिटक भनिन्छ । उक्त त्रिपिटक धर्म, अत्य,

देशना र पटिवेध- यी चार प्रकारले विभाजित छन् । त्यस्तै बुद्धको शासनलाई पनि परियति, पटिपति र पटिवेध गरी तीन शासनमा विभाजित गरिएको छ । परियत्तिशासन भन्नाले बुद्धिरारा प्रतिपादित उपदेश अर्थात् शिक्षालाई-आफूले अध्ययन गरी अरुलाई पनि अध्यापनकार्य गर्नु । पटिपत्तिशासन भन्नाले उक्त शिक्षा अध्ययनानुसार व्यवहार-मा अस्यास अर्थात् आचरण गर्नु हो, उदाहरणार्थ- दान, शील, भावनादि बौद्धशिष्टता अनुसार कार्य गर्नु । यस्तै पटिवेध भन्नाले उक्त आचरणद्वारा प्राप्त हुने प्रतिफल तथा मार्ग-फललाई भनिन्छ । यसरी बुद्धशासनमा परियति, पटिपति र पटिवेध परस्पर एक अर्कोसंग परिपूरक रहेको छ । विना परियतिले पटिपति हासिल गर्न सक्दैन । विना पटिपतिले पटिवेध प्राप्त हुँदैन । परियत्तिशासन लोप भयो भने के हुन्छ भन्नेवारे अड्डानुतर निकाय अटुक्यामा यसरी उल्लेख गरिएको छ - लोक (संसार) यसप्रकारले अन्ध-कारले व्याप्त हुन्छ, जसरी सूर्य अस्ताउने बेलामा हुने हो । त्यसे प्रकारले ने परियति लोप भयो भने बुद्धशासन पनि स्वभावतः अन्त हुन्छ । तसर्थ बुद्धशासन अन्त हुनबाट संरक्षण गर्न र शासनसंग परिचित हुन तथा शासन अनन्त चिरस्थायीका लागि मानवसमाजले विशेषतः बौद्ध जनहरूले बौद्धपरियत्तिशिक्षाको अध्ययन र मनन गर्नुपने

अति आवश्यक तथा कर्तव्य भएको छ ।

बौद्धपरिचयतिशिक्षा भन्नाले विपिटक अध्ययन गर्नु हो । उक्त विपिटकको सूक्रपिटकमा निम्न बर्गदेखि लिएर उच्च बर्गसम्मका जीवनका विभिन्न अवस्थामा आदिपर्ने भिन्न भिन्न समस्याहरूको समाधानको कुशल बास्तालाप आदिको संग्रह तथा राजनीतिक, सामाजिक, आर्थिक एवं धार्मिक विषयसँग सम्बन्धित शिक्षाहरू समाविष्ट भएका छन् । विपिटकको विनयपिटकमा मानवमादले पालन गर्नुपर्ने अलि आवश्यक शील, सदाचार सम्बन्धी नेतिक शिक्षाका भण्डार छन् । त्यस्तै विपिटकको अभिधर्म पिटकमा मूल बोद्धदर्शन, मनोविज्ञान, सूक्ष्मातिसूक्ष्म अति अस्तीर दर्शन र अभिप्रज्ञाको संब्रहित गरिएका छन् ।

परियतिशासन र यसको महस्वबारे बुद्ध स्वयंते यसरी भन्नुपर्ने छ ।

“परियतिशया हायमानाय सत्ता हायन्ति नाम”

अर्थात् - केहीगरी परियतिशासनको लोप भयो भने सत्त्व प्राणीहरूलाई ठूलो हानि हुन्छ ।

परियतिको यस्तो महस्वपूर्ण बौद्धबचनलाई हृदय-यम गरेको खण्डमा बौद्ध वा अबौद्ध नागरिकहरूले बौद्ध-परियतिशिक्षाको अध्ययन गर्नुपर्ने बाल्यावस्थाको प्राथमिक शिक्षाको शुरुआतदेखि ने आवश्यक हुन आउंछ किनकि आजका बाल-बालिकाहरू ने भोलिका अभिभावक तथा राष्ट्र निर्माणका आधार शक्ति हुन् । अतः राष्ट्रनिर्माणका आधार पृष्ठभूमि ती युवाहरू ने भएको ले उनीहरूको जीवन सुरक्षित, अनुशासित तथा मस्तिष्क विकसित भएमा मात्र भावी राष्ट्रनिर्माणको कार्यक्षेत्रको लागि अग्रसर हुन सक्छन् ।

मानवजीवनको बाल्यावस्था एक स्वरूप र असल खेत समान हो । उक्त खेतमा जस्तो प्रकारको - रामो नरामो बीउ रोप्छ त्यही प्रकारले उनीहरूको जीवनहरूपी

बृक्षमा कल कल्दछ । यसको तात्पर्य यो हो- बाल-बालिकाहरू स्वभावतः जिज्ञासु र अनुकरणशीलका हुन्दैन् । अतः बाल्यावस्थामा रामो नरामो विचार, असल खराबको संगत होस् वा कुशल प्रकृशल कार्य ने होस् तिनीहरूको मनमा ती नितिमा क्रियाकलापको प्रभाव रहन जान्छ । अनि ती प्रभाव युवावस्थामा पनि प्रभावित भइरहन्छ । अतः युवावस्थामा प्रभावित पर्ने क्रियाकलापलाई दुष्टिगत गरेर बाल-बालिकाहरूको उचित समयमा ने अभिभावक तथा शिक्षकबर्गहरूले उनीहरूको चरित्र निर्माण हुने तथा सक्षम बनाउने बौद्धिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने मानवीय नेतिक शिक्षा जस्तै - शील, सदाचार, मर्त्ती, कहणा, अहिंसा, प्रज्ञा, समर्ता आदि सद्भावका आधारशिला बौद्ध-शिक्षा अध्ययन गराउन आवश्यक होला किनकि पढेलेखेका कठिनय बाल-बालिकाहरू युवावस्थामा आइपुग्दा आएनो अस्तित्व र मन तथा इन्द्रियलाई संयम गर्न नसकी विभिन्न प्रकारका सामापदार्थहरू सेवन गर्ने गर्दछ भने कोही धन र समयको महस्वलाई नबूझी जुवा, तास आदि खेलेर धन र समयको दुरुपयोग गर्दछ । त्यस्तै कुसंगतमा परी प्रथ र वर्ष असम्य अशलोल कुराकानी गर्नुका साथे परको निन्दा चर्चा परिचर्चा गर्ने कुबानीका पनि छन् भने कोही युवावस्थामा योवनको आँधीमा परी पुरुष वा स्त्रीसँग व्यभिचार गर्ने गर्दछ । कोही कर्म र कर्मफलमा विश्वास नगरी अस्तित्वभक्तमा लागी धार्मिक स्थलमा पञ्चवलि तथा प्राणीहरूको हिसादि कार्य गरी मानवजीवनको मूल्यलाई भुलिरहेका छन् । युवाहरूमा मानवप्रतिको सद्भावनाका आधारशिला धार्मिक शिक्षाको ज्ञान नहुनाको कारणले ती युवाहरू पछि आफ्नो जीविकोपार्जनका निमित्त प्राणी, अस्त्र-शस्त्र, मद्यपान, मांस आदि नशालु पदार्थको व्यापार गरी मिथ्या आजीविकाद्वारा जीवन निर्वाह गर्ने गर्दछन् ।

आज आधिकारिक शिक्षण व्यवस्थामा त्यस्ता मानवीय गुणपूर्ण नेतिक बोद्धशिक्षाको बुनें समावेश नभएको ले युवाहरूमा दया, करुणा, प्रेमबन्धुत्व, परोपकार, कर्तव्य-परायणता जरता सुचरित निर्माणका लागि आवश्यक सद्गुणमा शिथिल हुँदै गइरहेको छ भन्नुमा अत्युक्ति नहोला । साँचै भनू भने एक युवा विद्यार्थीले आफ्नो देशको भूगोल, इतिहास, राजनीति, अर्थनीति तथा हरेक विषयहरूको शिक्षा अध्ययन गरिरहेका हुन्दैन् र तत्त्वबन्धी “विद्यावारिधि” समेत प्राप्त गरेका हुन्दैन् तर तीयुवा विद्यार्थीसँग मंत्री, करुणा, दया, शान्ति तथा मानवीय नेतिकता सम्बन्धी केही प्रश्नहरू सोधेमा त्यसको सन्तोषजनक जवाफ पाउन सकिन्न ।

बुद्धको मातृभूमि हाँचो देशमा पनि आजसम्म बोद्ध शिक्षाको इधयन दृढ़स्था व्यापक व्यवस्थित नभएको ले त नेपालका इधियांश बोद्ध नागरिकहरू बोद्धधर्म एवं बोद्ध संस्कृति, इतिहास, कला तथा समाजप्रति गर्नुपर्ने बोद्ध अपावहारिक उत्तरदायित्वको ज्ञानबारे अनभिज्ञ नै भइरहेका छन् । यसकारण बोद्धहरू आफ्ने र आफ्ना समतिहरूलाई अन्य शिक्षाका साथ बोद्धशिक्षा पनि दिने प्रयास गर्नु पर्छ छ जसको प्रयासस्वरूप आदर्श बोद्धचरित्रको निर्माण तथा बोद्धसमाजको लागि योग बोद्ध नागरिकहरूपमा सक्षम हुन सक्छ । साथै हजारों दर्बदेखि नेपालीमाटोमा कल्दै कुल्दै आएको बोद्धसंस्कृति, कला, साहित्य दर्शन आदि सबै बोद्धसम्पदा भावी समयसम्म जगेन्ति तथा संरक्षणका लागि समर्थ हुनेछन् । अतः बोद्धशिक्षा अध्ययन र विकासको निम्नि सम्पूर्ण बोद्धहरू एक जूट भई यस शिक्षाप्रति सबैको सत्प्रयास गर्नु बोद्धकर्तव्य पनि हो ।

बोद्धपरियतिशिक्षा साम्प्रदायिक शिक्षा होइन, यो समस्त मानवजातिको लागि हित, सुख र शान्ति प्राप्त हुने महामानव बुद्धको मानवताको शिक्षा हो । यसले सुसंग-

ठित, शान्तिपूर्ण तथा समुद्रत मानवसमाज सिंजनाका लागि प्रेरणादायी र प्रगतिशील मानवसंनका रूपमा व्यक्ति, समाज, राष्ट्र र विश्वलाई नै प्रोत्साहित गर्दछ । यही कारणले नै विश्वका एशिया, यूरोप महादीपमा मात्र होइन अमेरिका, आदि विकसित क्षतिपय मुलुकहरूमा समेत बोद्धशिक्षा अध्ययन अध्यापन भरहेका छन् ।

पुस्तक

अनु. दिव्यरत्न तुलाधर
(ज्ञानमालाभजन)

योग्य पुस्तकले दिन्छ, हामीलाई अर्ति,
बुद्धिको पनि अरु बढाइदिन्छ शक्ति ॥
पढाइ गर्दा थाल्नु दिनको एक पंक्ति ।
पाइहाल्च त्यसैबाट सुखी हुने युक्ति ॥
साथै गर्नुपछ हामीले त्रिरत्नभक्ति ।
शुद्ध चित्तले गरेमा साँचै मिल्च मुक्ति ॥
करुणा मनमा राखी, कुसंगत छोडी,
समताभाव राख सत्य प्राणीलाई ॥
जहाँसम्म हामीलाई हुँदै गर्छ भ्रान्ति ।
तबसम्म हामीलाई हुँदैन है शान्ति ॥
बिजहरूलाई हेर्नु, सम्मान राखी ।
शुद्ध धर्म यही भनी, जानु स्मृति ॥
स्वार्थ निर्मूल गरी छोड्नु दुष्कृति ।
दुःखको सृष्टि हुनु नै, तृष्णा भनी संझी ॥
बुद्ध हुने मन राख्नु, तृष्णा क्षय गरी ।
यति कुरा जाने मात्र, प्राप्त हुन्दै शान्ति ॥

इयाम्पालिङ्गको विशाल चंत्य नेपाल र चीनको मैत्री

- हर्षमुनि शास्त्र

भोटको राजधानी ह्लासाथो दक्षिणतिरको गाउँमा इयाम्पालिङ्ग पवित्र पहाडको बीचमा स्थापना गरिराखेको आठतले चंत्यस्वरूप गुम्बामा मैत्रिदोधिसत्त्वको विराजमान भव्य विशाल चंत्य हो ।

भोटभाषामा मैत्रिदोधिसत्त्वलाई (ग्याल्व-इयाम्पा) भन्दछन् र लिङ्ग भनेको (भूमिस्थान) हो त्यसकारण यो स्थानमा मैत्रिदोधिसत्त्वको मूर्ति विराजमान भएको ले पनि इयाम्पालिङ्ग नामले प्रस्तुत भयो ।

यो विशाल चंत्य बाहिरबाट हेर्दिएर चंत्यको आकार देखापर्छ तर मित्रबाट भने योटा सानो गुम्बा नै भने पनि हुन्छ । चंत्यको सबभन्दा तलको भूमितलामा ठूलो आकारको मैत्रिदोधिसत्त्वको मूर्ति छ । मित्र पस्ने र माथिजाने भूमितलाको कुरुक्षत नै प्रवेशद्वार हो । भूमितलामा पनि धर्मसभा हुने स्थान छ ।

भूमितलाको माथि तलामा सम्बर (रागोको आकार) को मूर्ति छ । यो मूर्तिको चारेतिर धर्मसभा गर्ने र असाध्य राम्रा-राम्रा क्षुण्डयाइराखेको पौमा: भितामा चित्रण गरिराखेको मूर्ति, पशुपंछी, जनावर र कूलको चित्र जुन चित्र नेपालको फूल हो । ग्रहिले यो फूल लोप भइसकेको छ ती कुराहरु अति नै प्रशंसनीय छ ।

दोथो तलामा जानुपरेमा भूईंतलाबाट जानुपर्छ, यसी हेर्दा माथि जान हुँदैन जस्तो छ बाहिरबाट

जाने मान हुन्छ तर दोथो तलामा जानलाई भूईं तलाकै अर्को ढोका खोल्यो भने भन्याङ देखापर्छ, यही भन्याङबाट माथि जाने हो । माथि दोथो तला पुगेपछि त्यस तलामा मुख्यतः षड्भुज करुणामयको मूर्तिको अन्दाजि २० फूटको भव्य मूर्ति पाउँछौं । यस करुणामयको मूर्तिलाई भक्तिभावले दष्ठवत् गरी परिक्रमा गर्ने प्रशस्त ठाउँछ । यही तलामा शाश्यमुनि बुद्धको चित्र अंकित जीवनी उतिकै आकर्षक छ । यो श्राकर्षित नेपाली कलाकारहरूको सीप हो । यहीं प्रज्ञापारमिताको सिद्धान्तको चित्र र मण्डपहरू पनिदेवन सकिन्छ । प्रज्ञाहरूबाट तो चित्र र मण्डपद्वारा प्रज्ञापारमिताको सिद्धान्त संज्ञाउन सक्ने यहीं परिस्थितिको अनुभव हुम्छ ।

अह-अह तलामा जानलाई दोधो तलाबाट तेथो तलामा जाने भन्याङ पाउँदैछौं । तेथो तलामा पुगेपछि पौमा: जता-तत्त भित्तामा क्षुङ्याइराखेको देखदैछौं । ती पौमा:हरु चोलु (सुनको मसी) ले लेखिराखेका चित्रहरु हुन् र कुनै चाँदीको मसीले लेखिराखेको पनि छ । यहाँ सबभन्दा राम्रो शाश्यमुनि बुद्धको भव्य मूर्ति पूर्णङ्गपमा नेपालीशंसीको छ ।

त्यस तलामा पौमा:को अतिरिक्त दराजहरु भित्तामा जडान गरिराखेका छन् जसमा सुरक्षाको निम्नि कपडाले बेरिराखेका ग्रन्थहरूले दराजभरिभराउ छन् ।

यो किताबहरू सुनको मसीले, चाँदीको मसीले र तामाको मसीले लेखिराखेका बुद्धिमत्तका अन्यहरू हुन् । दराजको तत्त्विर विभिन्न प्रकारका मण्डल पनि लेखिराखेका छन् ।

यो चंत्य गजुर बाहेक आठ तलाको छ । कुनैपनि तला १५ फूटभन्दा कम उचाइका छन् । यस चंत्यका आठ तलाहरूमा दुबै घरी एक सय आठ इयाल र ढोकाहरू छन् । कुनैपनि तलामा उज्यालोको कमी भएको देखिँदैन । उज्यालो प्रशस्त मात्रामा छ । ग्रह बाकि तलाहरूमा त्यस चंत्यमा बस्ने मिक्षुहरू र भासणेरहरूको निमित आहिने सामानहरू राखिछाडेका छन् ।

त्यसको अगाडि अर्को एउटा गुम्बाभित्र नेपालका सिहलसार्थबाहुको मूर्ति छ । यो मूर्तिलाई भोटेहरूले छोड़ पुङ्ग नबू शाङ्गले भयक्छन् । यो गुम्बा एक तलाको मात्र भएतापनि ठूबो आकारको छ । यो गुम्बा नेपालीकलाले वरिपूर्ण छ । यसमा नेपाली कलाकारहरूको सीप राखो भल्काइराखेको छ ।

इयाम्पालिङ्ग ह्लासादेखि दक्षिणतिर पर्दछ । ह्लासाबाट त्यहाँ पुग्नका लागि चार दिन लाग्छ । त्यहाँ जानलाई एक दिन साङ्गपो नदी (बहापुव नदी) तर्नुपर्छ र चार्चां (छालाको डुंगा) मा एक दिन बस्नुपर्छ । तीन दिन पहाड़—पहाडको बाटो भएर जानुपर्छ । ह्लासाबाट हिँडेको तीन दिनमा चीतिसो भन्ने गाउँमा पुग्छ । चीतिसो-बाट इयाम्पालिङ्ग एक दिनको बाटो हो । इयाम्पालिङ्गको चंत्यमा साठी सतरी जवान जति बौद्धमिक्षुहरू निवास गर्दछन् ।

भोटमा व्यापारमेला हुनेमध्येमा सबभन्दा ठूलो मेला इयाम्पालिङ्ग मेला हो । यो मेलामा ह्लासाबाट मात्र होइन, तिक्कतसेंग जोडिएका विभिन्न चीनिया भाग बाट व्यापारीहरू आउँछन् । जस्तो कि छोड़ हाइको

राजधानी सिलिङ्गमा बस्ने अन्तु, खाम्मा बस्ने खाम्मा ह्लासामा बस्ने अवाइबा, सिकालेमा बस्ने चाङ्गमा, आसामितर बस्ने कोञ्चपोबा भित्री मङ्गोलियामा बस्ने सावोमो, इत्यादि व्यापारीहरू मेलामा आउँछन् ।

ल्हासामा बस्ने नेपाली नबुता व्यापारीहरू इयाम्पालिङ्गमेलामा गएर नबू (एकदम बाक्लो मसीनो र मोटो उत्तेले बुनिएको कपडा) किनेर त्याउँछन् । अर्को ल्हासामा बस्ने लैँकःमि (मुनको काम गर्ने) व्यापारीहरू जाँदा ल्हासा बाट छालु (मुनको मसी चाँदीको मसी, तामाको मसी, बनाएर मेलामा लंजान्छन् । यससे घरी—घरीका मसीहरू बौद्धगम्बाहरूमा र पोमा: लेहनलाई चित्कारहरू इयाम्पालिङ्ग बेलामा किन्न प्राउँदछन् । मुनका मसीहरू अहले बनाउन नाजनेको ले यसको माग थोरै छ ।

इयाम्पालिङ्गमेला हुने ठाउँमा तीनबटा गाउँहरूको नाम चीतिसो, तानाङ्ग र इयाम्पालिङ्ग यी तीनबटा गाउँ नबू बुझे गाउँ हो । यहाँ बुझे नबू तीनका विभिन्न राज्य र भित्री मंगोलियासम्म पुऱ्ठ । नबूको भोटे लुगा सिलाएर लगायो अने जिन्दगीभरलाई पुऱ्ठ । त्यो जीवनभर लगाएर पनि झुब्रो हुँदैन । कुनै कुनै नबूमा आइगिलासले मात्र देख्ने बुनोट हुँछ । जति—जति बुनोट मसिनो हुँच उति—उति महत्त्व र मूल्यको पनि हुँछ । यो गाउँमा नबू रङ्गाउने र बुन्ने एकदम पक्का र सिपालु नेपालीहरू नै हुन् ।

इयाम्पालिङ्गमा मेला एक वर्षको एकचोटि मात्र लाग्छ । भोटको पात्रो अनुसार दावा (महिना) थुवाको प्रतिपदादेखि अष्टमीसम्म (हाल्लो श्रावण महिना प्रदिपदा देखि अष्टमीसम्म) त्यहाँ ठूलो मेला हुँछ । यो मेलाको शुरुवात गरेका हाल्लो पुख्लीली (आजु) व्यापारीहरूको मूल नाइके सिहलसार्थबाहु हो भनिन्छ । यसकारण यो मेला लाग्ने बेलामा यो स्थानमा नेपालीहरूको महत्त्वपूर्ण

अधिकार छ । यहाँ अधिकारको मतलब यो हो कि नेपाली-हरूले चलाइराखेका विधि पूरा नभइकन मेला त शुरू हुँदैन । यहाँ इयापालिङ्गमेला शुरू हुनुअघि नेपाली व्यापारीहरूले धाःबाजा बजाएर चैत्यलाई ३ चोटि परिक्रमा गर्दैछन् । परिक्रमा सकिएपछि चैत्यको गजुरादेखि तलसम्म पताका राख्दछन् । यो विधि नतिद्विकन खुलम-खुल्ला व्यापार गर्न नहुने दस्तुर छ । यही प्रतिपदाको दिनमा व्यापार गर्न आउने नेपालीहरू सबै जम्मा भएर विधिपूर्वक पूजाभाव गरेर चैत्यमा कपडाको पताका झुण्ड्याउनुपर्छ । यो नपाली व्यापारीहरूले पताका झुण्ड्याए पछि मात्र मेला शुरू हुन्छ अनि बाहिर चौरमा खुलम-खुल्ला व्यापार गर्न थाल्दछन् । झुण्ड्याइएको कपडा चैत्यको टुप्पादेखि तलसम्मलाई ३६० हात लामो कपडा चाहिन्छ । त्यो राखेको पताकाको कपडा चैत्यभित्र गुम्बासा एक वर्षसम्म देवा बाल्ने बत्ती बनाउनेमा प्रयोग गर्दैछन् ।

त्यो पवित्र ठाउँमा आठ दिनसम्म अनेक अनेक प्रकारका व्यापारीहरू जम्मा हुने भएको ले ठाउँ-ठाउँमा कोहर मेला र अशुद्ध भएर गएको ले शुद्ध गर्नको लागि योटा अद्भुतको रात यस्तो हुन्छ कि मेला सिद्धिएको भोलिपल्टको दिनमा व्यापारीहरू फर्किसकेपछि बेलुका त्यो ठाउँमा मुसुलधारे पानी पर्दछ र ठाउँ-ठाउँमा कोहर भएर अशुद्ध भएका जम्मे कर्सिगर बगाएर लैजान्छ । केरि पवित्र गरिदिने यस्तो घटना त्यहाँ पछिसम्म भइन्न रहे ।

मेला सिद्धिएर फर्केका ल्हासामा बस्ने नेपाली व्यापारीहरू चीतिसो भन्ने गाउँमा आएर त्यहाँ एउटा गुम्बा छ त्यो गुम्बा नेपालीहरूले बनाएको भन्दछन् यसै गुम्बासा वज्रबीर महांकाल स्थापना गरेको हो । त्यही महांकाल देवतालाई ल्हासामा फर्केर आउनुअघि पूजा गरेर सम्यबजि बनाएर त्यहाँ बस्ने नेपालीव्यापारीहरू र उलीहरूको र अन्तर्जातीय सन्तानहरूलाई समेत ढाकेर

सम्यबजि खाइसकेपछि हाँसी ठट्टा गरेर कहाँ कहाँबाट आएका व्यापारीहरू हुन त्यही-त्यही ठाउँमा फर्केर जान्छन् । यो मेलालाई नेपालीब्या-पारीहरूलाई भोटप्रशासनले ठूलो मान्यता दिइराखेको थियो । चीतिसो, तानाङ्ग, ग्यालिङ्ग यी ३ गाउँलाई नेपाली बकिलअड्हाले लिएको तथांक अनुसार विक्रम सम्वत् २०१३ सालमा १४२ नेपालीहरूको घर छन् । तीन गाउँका मानिसहरूको संख्या २८४ मात्र छन् । त्यति बेलासम्म चीनिया नागरीक र नेपालीनागरिकको सवाल थिएन ।

ईस्वीसम्वत् १६५४ मा लेखक स्वयंले देखेको विवरण लेखेको छु । लेखकले थाहा नपाएका कुराहरू छन् त्यहीं नै धोरे वर्ष बिताइसक्नुभएका साहू केशधर तुलाधरसंग पनि सोधेर लेखेको छु । यो तस्वीर ५० वर्षअग्रगाडिको हो । हाल ज्ञानमाला भजनखलःको अध्यक्ष बिजुलिमान कंसाकारबाट प्राप्त गरेको हो, वहाहरू दुबै जनालाई पनि धन्यवाद दिई मैले देखेको र मुनेको बर्णन गरेको छु ।

फूल भएर

- लक्ष्मी श्रेष्ठ

कल्पनै कल्पना संगालेर

जीवनभरि तिम्रै उपदेश अङ्गालेर

जीवनको यस साँझमा

चहकिलो जुनेली रातमा

तिम्रो करुणामयी छायामा

सजाऊ आफूलाई दुनियाको माझमा ।

भन्ते, तथागत !

साकार हुनेछ मेरो कल्पना

तिम्रो त्यो पीतवस्त्र चम्किनेछ मेरो आँखामा

जीवन वित्नेछ तिम्रै निकटमा

समर्पित छ यो जीवन तिमीमा

रहन सकूँ तिम्रो सामु फूल भएर ।

श्रीशिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्णमहाविहारको चूडाकर्मविधि

प्रस्तोता— भिक्षु सुदर्शन महास्थविर

उपसम्पदाविधि

“चूडाकर्मविधि” अध्याय उपसम्पदा विधिको पालिविनयानुसार संक्षिप्त चर्चाविना पूर्ण हुन सकिंदैन किनभने वास्तवमा बुद्धधर्मको अंशियारी प्रथात् शासन द्वायाद उपसम्पदा भिक्षु भएर वा गराएर मात्र पाउँछ न कि श्रामणे भएर वा गराएर ।

नेपालको चूडाकर्मविधिमा कतिसम्म उपसम्पदाविधि र भाव सन्निहित छ अध्ययन र समीक्षाका लागि आवश्यक सामग्री प्रस्तुत होस् भन्ने विचारले उपसम्पदाविधिको संक्षिप्त सार यहाँ प्रस्तुत गरिएछ ।

(क) प्रस्तावना— सर्वप्रथम उपसम्पदावेक्षी उपसम्पदाका लागि संघकहाँ गएर प्रार्थना गर्छ । अनि एकजना भिक्षुले उसको प्रतिनिधित्व गरी संघसम्मुख प्रस्ताव पेश गर्छ, “भन्ते संघ, अमुक नामको व्यक्ति उपसम्पदा चाहन्छ । उसको उपसम्पदामा सहमति भए संघ मौन रहेछ र नभए विरोध गर्नुहुनेछ भनेर म ठान्डछु । यो संघसम्मुख मेरो प्रस्तावना हो ।”

१। विनयपिटक, भिक्खु पातिमोक्ष, सिनापाप,

२। महायण्डित, राहुल सांकृत्यायन, बौद्ध संस्कृति, भारत,

३। कार्तिक १८ गतेदेखि २० गते २०३६ सालसम्म लुम्बिनीमा सम्पत्र भएको राज्यित्र गोष्ठी र मंसिर १८ गते

सम्म भएको अन्तर्राष्ट्रिय गोष्ठीका धनवज्र वञ्चाचार्यका कार्यपत्रहरू ।

(ख) संघसम्मतिपछि संघको सम्पत्ति भएको कुरा पुनः संघमा तीनबार घोषणा गरेर सुनाइन्छ । यसपछि दुई भिक्षुहरू संघसभाबाट उठेर बाहिर जानेछन् जहाँ उपसम्पदा चाहने व्यक्ति हुन्छ ।

सोधपूछः—

(क) उपसम्पदावेक्षी व्यक्तिसँग अलग लगेर त्यससँग उपसम्पदा हुनुका लागि आवश्यक आधार छ छैन एक एक गरी तीनबार सोधेछन् । तिमी मानिस हो वा होइनौ, तिमी पुरुष हो वा होइनौ, तिमीसँग कुष्ट रोगादि छ वा छैन, तिमीलाई आमा बाबुबाट उपसम्पदा हुन अनुमति छ वा छैन, तिमी बीस वर्षका छो वा छैनौ, तिमी राजदण्डभागी हो वा होइनौ जस्ता सबै प्रश्न विनय विहित ऊतर पाएपछि संघप्रतिनिधिहरू पुनः संघको सम्मुख आउँछन् ।

(ख) संघको सम्मुख आफूले गरेको प्रश्न र उत्तर ठोक भएको कुरा तीनबार उद्घोषण गर्दछन् ।

(ग) संघको सामु उपसम्पदावेक्षीलाई उपस्थित गराउन संघसम्मतिका लागि प्रार्थना गर्दछ ।

(घ) संघसम्पतिपछि उपसम्पदापेक्षीलाई भिक्षु-
संघको सामुने उपस्थित गराउँछ ।

(ङ) फेरि एक बार ती प्रश्नहरू जम्मे संघप्रति-
निधिले उपसम्पदापेक्षीसँग सोधनेछन्, जुन प्रश्नहरू
कि उनीसँग अधिक अलग सोधिसकेका हुन्छन् ।

उपसम्पदार्थ प्रस्तावना

(क) संघ र उपसम्पदापेक्षीको सम्मुख संघप्रति-
निधिद्वारा उपसम्पदाको लागि प्रास्तावना देश गर्दछ ।

(ख) अमुक उपाध्याय, अमुक कर्मस्थानाचार्य
भन्ने निर्णय भएपछि कर्मस्थानाचार्यहरूले भिक्षु भएपछि
पालनगर्नुपर्ने विनयको आवश्यक ज्ञान सुनाउँछन् ।

(ग) विनय पालनको कबूल गरेपछि उपसम्पदा
भएको मानिन्छ ।

उपसम्पन्न

(क) संघसम्मुख संघप्रतिनिधिद्वारा फलाना व्यक्ति
उपसम्पन्न भयो भनेर तीन चार बार उद्घोषण हुन्छ ।

(ख) उपाध्यायद्वारा उपसम्पन्न व्यक्तिको नामकरण
सम्पन्न हुन्छ ।

परिसमाप्ति

उपसम्पदाको संघकार्यको समाप्तिपछि नव उप-
सम्पदा व्यक्ति सहित संघद्वारा सामूहिक स्वरमा मैत्री-
सूत्रको पाठ हुन्छ ।

श्रीशिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारको
चूडाकर्म

क्रियामा सुधार

श्री शिवदेव संस्कारित श्री रुद्रवर्ण महाविहारमा
चूडाकर्म भएका यादव शाक्यवंशीहरूका सत्तानहरू आपने
विहारमा चूडाकर्म गर्नुपर्ने नियम छ । जीविकाका
लागि भोजपुर, चैनपुर, तानसेन जस्ता दूर दूर ठाउँमा

बस्त गएका शाक्यहरूको लागि आफ्ना छोराहरू शाक्य
बनाउन चूडाकर्म गर्नु एउटा ठूलो समस्या हुन्थ्यो । महिनों
समयसम्म आफ्ना घर्वार त्यागेर हजारी रुपिया खर्च
गरेर आफ्ना जवान तर अविवाहित छोराहरूदेखि दूध खाने
बच्चाहरू लिएर तिनीहरू आफ्नो कुलको महाविहारमा
आउँछन् अन्यथा आफ्ना सन्तान शाक्यवंशबाट च्युत
गराएर राख्नुपर्ने अवस्था हुन्थ्यो ।

यो विषयको समस्या प्रजातन्त्रपछि स्व. श्री ५
विभुवनबाट हुकुम प्रमाणी लिएर आश्राफ्नै ठाउँमा विहार
बनाएर थपा:आजु र पुरोहित वज्राचार्य लगिकन चूडाकर्म-
विधि चलाएपछि मात्र समाधान भएको थियो । साँच्चे भन्ने
भए चूडाकर्मकियामा भएको यस क्रान्तिकारी परिवर्तन-
बाट महाविहारको सुधारको विषयमा ठूल ठूला कदम
चाल्ने परम्पराको शुरुवात भयो । यसपछि आफ्नै महा-
विहारमा चूडाकर्म गर्ने क्रियाका विधि आदिहरूमा पनि
समय समयमा सुधारहरू हुन लाग्दो ।

मार्ग १ गते २०३२ का दिन गरिएका सुधारकार्य
मध्येमा चूडाकर्म विषयको सुधार पनि एउटा क्रान्तिकारी
पाइला हो किनभने चूडाकर्म जस्ता कार्यमा मद्य मांस
वर्जित गर्नु महायानको क्रियापद्धतिको ठूलो प्रभाव परेको
बौद्धसमाजका सामु कम साहसिलो कदम होइन ।

“वोकुली श्री रुद्रवर्ण महाविहारको व्यवहार सुधार”

(२०३२ मार्ग १ गते)

१. चूडाकर्म गर्दा:

(क) चूडाकर्म गर्नेहरूमध्येमा जेठो हुनेले मात्र
१० आजु २ अजि, १ भूलि, ८ रुजु र मामा फुपूलाई
छ्वेलाभू (भोज) गराउने र मासुको ठाउँमा मिठाई राख्ने,

(ख) चूडाकर्म गर्दा अधिक समय र धाता (रक्सी
को भाँडो) राखेर पूजा गर्ने ठाउँमा नैवेद्य र पंचामृत
राखेर पूजा यज्ञ गर्ने गराउने,

(ग) बोगा बारां (दान विशेष) आपने घरमा

मात्र गर्ने

(घ) लाभाभू (खुशीयाली भोजन) गराउँदा च्यूरा-
संग राख्ने ६ तोला मासु र २ प्याला रक्सीको ठाउँमा
जेरी स्वारी आधा पाउ र दूध वा चिया १ गिलास राख्ने ।

२. भोज गर्दा:

(क) दिगूसमय पूजामा पचासूत पूजा गर्ने,

(ख) संघभू (संघमा सम्मिलित भूको भोज) मा
मासुभोजको ठाउँमा मिठाईभोज गर्ने र यो भोज चूडा-
कर्ममा जेष्ठतम हुनेले मात्र गर्ने,

(ग) चूडाकर्ममा जेष्ठतमपछिका सबै चूडाकर्म
हुनेले संघभूको ठाउँमा आजुहरू प्रत्येकलाई रु ५/-
रुपिया दाम चढाउने,

(घ) चूडाकर्म गरी चीवर उतारिने क्रिया
सम्पन्न नभएसम्म यस्तै श्री बुद्ध भगवान्‌को उपदेश श्रन्-
सार गर्ने,

३ चीवर उतारिन्दा वा गृहस्थाश्रम ग्रहण गर्दा:

(क) महाविहार र आगममा साविक बमोजिम
गर्ने,

४. भू (भोजन) गराउँदा:

(क) चूडाकर्ममा जेष्ठ हुनेले साविक बमोजिम
गर्ने,

(ख) चूडाकर्ममा जेष्ठ हुने पछिका चूडाकर्म
गर्नेहरूबाट प्रत्येकले चूडाकर्ममा जेष्ठ हुनेलाई रु १०/-
दिएर उसलाई सहयोग गर्ने,

(ग) यसको भोज बोलाउँदा “गृहस्थाश्रम ग्रहण”
उपलक्ष्यमा भनेर निमंत्रणामा उल्लेख गर्ने ।

An Orphan Cries

- Sangeeta Ranjit

All the movies I watch,
Have daddies coming home
From the office,
With chocolates and books
For their children.

All the movies I watch
Have mummies waiting at home
With huge and kisses,
To greet their children after school,

All the families I see in the park,
Play ball and laugh
The children look so happy
What it is to have parents,
I wonder !

ज्ञानमालाभजनया कुतः

- रत्नबहादुर तन्दुकार

बुद्धधर्म धयागु ज्ञानया खानि खः। बुद्धया धर्मय्
ल्वःगु ज्ञानया खंयात मा: हना: उकियात लय् छुना: भजन
यायेगु संस्था छगू चायेका: बुद्धधर्मया प्रचार प्रसार यायेगु
ज्या थर्नि न्ययदे न्हापा जूगु खः। समाजय् सुधार यायेगु
ज्या लोकजनपिंगु खः। लोकजनपित धर्मया खैं छाथ्वी-
केगु थुगु भजन खलकं यात। थौंकप् भजनखलकं सीढ-
येक ज्यायाये धुकूगु दु सा धर्मविरोधीतत्त्वतय्प्रति चेता-
वनी बीत पला: न्हाकावं च्वंगु दु। ज्ञानमालाभजनय्
मार नं यवं वये धुकल।

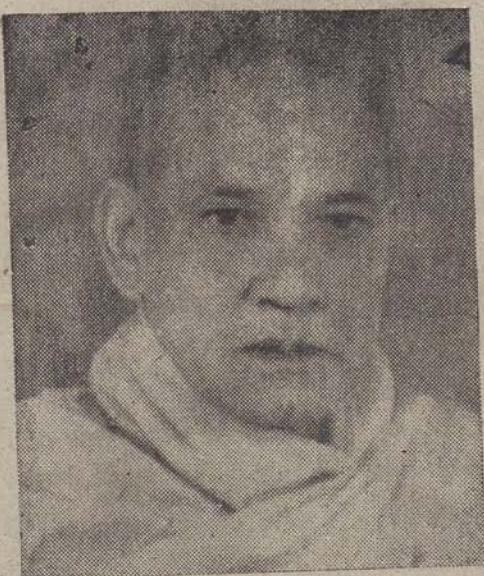
वि.सं. २००० सालय् बुद्धधर्मया प्रचार यात धका:
च्याहु भन्तेपित देसं पितिनाइवत। उबलय् ज्ञानमालाभजन
जुयाच्वंगु स्वयम्भूइ वया: ज्ञानमालाभजन यानाच्वंपित
ज्वनायकल। ज्ञानमालाभजनय् जूपित राणातय्गु दरबार
पति जावा याये थैं याना: चाहीकल अले दिठिकंया
तारिख विया: आपालं दुःख बिल। ज्ञानमाला नेवा:भासं
हालीगु लिन नं थुकियात सरकार व नेवा:भाय् मांभाय् मखु-
पिसं महीताःगु खः। गुगुथासय् गन गुगु भाय् लहाइपि
अप्प: दु अन उगु हे भासं जनचेतना थनेमा: धयागु
सिद्धात न्हाहाहस्तिन थूगु खः। स्वनिगःया नेवा:मितय्त
खःगु लिपुइ यंका: जागरण हयेत ज्ञानमालाभजन नेवा:भासं
हालेगु यानातःगु खः। लिपा पद्मशम्भोर श्री ३ महाराज
जुसेलि थःगु मांभासं धर्मप्रचार याःगुली बाधा मदु धका:
हापाया तारिख विया: दुःखबीथैं याःगु खैं फुक्का याना-
बिल। नेपालय् नेपालभाषायात थाय् मदुबलय् कवि योग-
बीरसिंह च्वःगु खः— नेपालभाषा जीर्णजूगु अल्लिस मचासे
भिके नु, भारतीय शास्त्रभवनं मान ध्वयात बीके नु।”

लिपा वया: थुगु भाय् संयुक्त राष्ट्रसंघय् तकं दुभ्यात।

ज्ञानमालाभजनया छत्वा: छत्वालं थी थी
इलय् जागृति हःगु दु। जात भात व तःधं चीधंया अहंकार-
पूर्ण भेदभाव ब्वलना: उराय् व गुभाःजुपिनि बिचय् जिनि-
दैतक ल्वापु जुल। “जातं तःधं ज्वीमखु हिं स्व, शुन कर्म-
जक ज्वीं स्व। मनू मनू फुकु उथैं खः चीधं खनेमते स्वीत
नं।” ज्ञानमालाया थुगु इवःया प्रभावं नेपालय् जातया
कातून हे मदयेका बिल। उबलय् मिस्तय्त आखः मब्बंकुसे
भुत्तूर्ण्याःजक यानातःबलय् थुकथंया खैं पिजयेकल—“स्व-
देशवासी तताकेहैं मय्जु विद्या ब्वनादिइमाल” थीं वया:
बी. ए; एम. ए. बैंपि मिस्त यश्व दत। उबलय् बाल-
विवाह यायेगु चलन अले अनमेल विवाह यायेगु चलन
मिसातसे यवं दुःखसिल। अले ज्ञानमालाया सः थुकथं
पिज्वल—“बाल अवस्थाय् पय्नबोगु मांबोपिंगु तःधंगु भून,
मचादाचां सीगु दुःख स्वयेगु जगतय् पापया मूल।” थथे
हे स्वदेसय् उद्योग मजुयाःनि विदेशी तामान दुहाँ वया:
नेवा:मित चीमि जुयाचंगु इलय् ज्ञानमालाया भजनय् थुकथं
सः थ्वल—“प्राचीन चाल आःयात मजिल झीसं नं धन मुने
माल। नवीन माल थन हयाविल धन झीगु विदेशनं
काल।” थौंकहूङ्य बालाजु व यलय् पाटन औद्योगिक केन्द्र
खोलय् जूगु झीगु लागी लय्ताःया खैं खः।

ज्ञानमालां दानशील भावनाजक मखु अनित्य, दुःख,
अनात्म व चतुर्बहु विहारयात नं न्हाहवया: जनचेतना
थकायेगु ज्याय् थौंया ल्वापुख्यापुया इलय् नं समाजय् खैं
छाथ्वीकेत न्हाचिलाच्वंगु दु। अशिक्षितगु गां गामय् तकं
“भवन्तु सद्ब मंगलं, रक्खन्तु सद्ब देवता, सद्ब बुद्धानुभा-
वेन सदा सुखी भवन्तु ते” या सः थयेका: मंगल कामना
यानाच्वंगु दु।

दिवंगत प्रज्ञानन्द महास्थविर

जुजु जयस्थिति मल्लया शासनकालं लिपा नेपालय्
चौवरधारी मिक्षुपि माले माल धाःसा अंगलय् स्वये माःगु
इलय् एतिहासिक कथं येरवाहो बुद्ध-धर्मया पुनः उत्थान
यायेगु ज्याय् दकलय् न्हापालाक उपत्यकाय् आगमन याना-
विज्याःक्षम भदन्त् प्रज्ञानन्द महास्थविरं (श्रामणेरबलय्
कर्मशील) गुलि न उपदेश विवाविज्यात व फुक नेपाल-
भाषां विम्बविज्यात, गुलिनं चव्याविज्यात व फुक नेपाल-
भाषामार्षीपिनि निर्ति हे चव्याविज्यात। युक्थं ६३ देव्या ईतक
वसपोल प्रज्ञानन्द महास्थविरं थःगु कृतित्व सूजना याना-
विज्यात व फुक नेपालभाषां हे यानाविज्यात। नेपालभाषा
वाङ् मय्रया क्षेत्रय् बुद्ध-धर्म विशेष कथं उल्लेख्य स्थान
काये फुगु हे थव वसपोलयेजःपिनिगु त्याग
तपस्या खः। थौतक नेपालय् प्रकाशित बौद्ध
सफूतय् संख्या स्वल धाःसा राष्ट्रिय भाषात्ममध्यय्
दकलय् अप्वः नेपालभाषाय् हे दु। थव फुक वसपोल भन्तेये

प्रज्ञानन्द महास्थविरया कृतित्वः छगु अध्ययन — डुङ्डवहादुर वज्राचार्य

जःपिनिगु प्रेरणा खः । च्वसापासां ने. सं. १०८३ स हे
वसपोलयात 'भाषाजवा' या सम्मानित पदं विभूषित याःगु
खः ।

भाषाजवा: संघमहानायक प्रज्ञानन्द महास्थविरया
च्वसां पिहाँवयाच्वंगु सफूतय् गुबारय् समुचितरूपं मूल्यांकन
यानास्वयेगु ज्या थौतक नं बाकि हे तिनि छायकि वसपोल
भन्तेया प्रकाशित सफूतय् गु बारय् समालोचनात्मक दृष्टि
न्ह्य ब्वयेत समालोचक विद्वान्पिनिगु ध्यान थुवे मवंनि ।
थौ वसपोल भन्ते झीगु न्ह्यःने मदये धुकल, अथेसां वसपो-
लया लेखनीं पिहाँवयाच्वंगु वसपोलया कृतित्व झीगु न्ह्यःने
दनि । यन प्रस्तुत लेख्य वसपोल भन्तेया प्रकाशित सफूत-
य् गु बारय् छत्वाःचा खै न्ह्ययेगु जक कुतः याना ।

आःतक प्रकाशित वरपोलया सफूत खः
१) परिवाण क), २) परिवाण ख), ३) धातुमेदानूपस्सना
४) बुद्धोपदेश, ५) विशुद्धि ज्ञान दर्शन, ६) महाजयमंगल
पाठ, ७) तिलक्खण दीपनी, ८) धातुविवरणक प्रेतकथा,
९) धनागतवंश, १०) विशुद्धि प्रज्ञादर्शण, ११) स्वंगःमिखाँ
स्वयेगु, १२) अनन्तोपकारक बुद्ध, १३) निगूँ विशुद्धि
१४) सतिपट्टान भावना, १५) सम्बुल जातक, १६)
भगवान् बुद्ध हानं जन्मान्तरवाद, १७) महासमयसुत,

१८) काकबलीय महाजनपितिगु कथा, १६) संसारर्थ छु
डु, २०) सत्त्वाभाजनी, ख) मातुपोषक जातक ।

थुलि प्रकाशित सफूत बाहेक चिभिन्न पत्र पत्रिकाय्
प्रकाशित बुद्ध-धर्म सम्बन्धि लेखत, जानमालाभजन गीतत
व न्हग्रसः लिसः प्याखं आदि खः । वसपोलया पाखे पिहाँ
वये मानिगु आपालं कृतिमधय् अभिधम्म छग् तपेंगु
ग्रन्थ खः ।

नें० सं० १०५६ स रंगून (भगतमार) वनेगु
कम्य् लैसं लाःगु रामुपातली, बंगलादेश (तत्कालीन पूर्व-
पाकिस्तान) करीब प्यदं चक्रनाविज्ञाःगु
इलय् वसपोलया पाखे सर्वप्रथम नेपालभाषां विशुद्धि
ज्ञान दर्शन, बुद्धोपदेश व धातुमेदानुपस्थता स्वंगु महत्व-
पूर्ण सफूत रूपांतरित जुल । विदेश प्रवासया इलय् वस-

पोलं तयार यानाविज्ञाःगु युपि सफूत तत्कालीन परिप्रेक्ष
स्वयेवलय् एव छग् तःधंगु उपलब्धि खः । नेपालभाषाया
वाङ् मयथा क्षेत्रय् एव छग् तःधंगु अभावपूर्ण खः ।

बुद्धधर्म व दर्शनया अध्ययनया निति रंगून
विज्ञाःगु भन्तेयात अन श्रीलंकाया छम्ह भिक्षुं पालि व
वर्मीभाय् सयेकाः धार्मिक सफूत्यागु अनुवाद यायेगु
ज्ञान यानाच्चंगु खंबलय् वसपोलया मतिइ नं थुजाःस्मिनं
जा एव भाय् सयेकाः अनुवादया ज्ञान यानाच्चं धासेलि
जि जक छाय् मयायेगु अज्ञ वयातिबय् न बालाक भाषा
सयेकाः धर्म ग्रन्थया अनुवादं नेपाली धर्म प्रेमीपित ज्ञाना-
मृत त्वंकाः उपकार याये धयागु संकल्प व प्रेरणा क्या-
विज्ञाःयें यक्ष यक्ष सफूत्यागु अनुवाद नं यानाविज्ञात ।

(कथहं)

सबै संस्कार अनित्य छन्

वि. सं. १६५६ मा भ. पु. गोलमढी टोलमा जन्मनुभएका भिक्षु चैत्यराज
(साङ्ग दोर्जे) घेलु आजीवन बुद्धधर्ममा लिप्त हुनुभई, बुद्धधर्मको विकास कार्यमा
सहयोग पुन्याउनुभई २०५० असार
४ गते, ६९ वर्षको उमेरमा, यां
बहाल, कवाथांडौ भक्तपुरमा स्वर्गा-
रोहण भएको ले वहाँलाई सुखावती-
भुवनमा वासहोस् भनी कामना
गर्दछौं ।

॥ प्रवर्जित मिति - वि. सं. २००६
॥ प्रवर्ज्ञा दोक्षा दिनुहुने गुरु स्व-

नाम तेन्जेन ।

॥ प्रत्येक हप्तामा सात पटक-
सम्म चल्ने सीधोपूजा निर्विघ्न पूर्वक
चलोस् भनी भगवान्सँग प्रार्थना
गर्दछौं ।

॥ प्राणोमात्र सबैको उद्धार होस्
भनेर पनि प्रार्थनागर्दछौं ।

टुलकु उर्गेन रिम्पोछे
नागे गुम्बा, सिद्धपुरो
काठमाडौं

नेपालय् गुलुपाःया महिमा

— भिक्षु विपस्सी धर्माराम
वात बवरनिवेश विहार, वैक्क, थाइलैण्ड

गुलुपाः ध्यागु बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध व श्रावकपिनि
थःगु दैनिक जीवनय् छ्यताबिज्याइगु थल खः। थुकियात
यात नं धाः। शासनय् थुकिया यको महत्त्व दु। थ्व छगू
प्रव्रजितपित मदयेक मगाःगु व पिनेयागु दृष्टि दक्ले
महत्त्वपूर्णगु वस्तु धाःसां छु अपो खं जुइये मताः छाय-
धाःसा थ्व प्रव्रजितपिनिलागी थःगु दैनिक आवश्यकता
पूर्वकेत दक्ले उद्या व्यगु वस्तु खः।

महाअभिनिष्क्रमण यानाबिज्याःह्य बोधिसत्त्व
सिद्धार्थं थःगु प्वाःया आवश्यकता पूर्वकेत माःगु वस्तु संग्रह
यायेत गुलुपाः हे ह्यापालाकं प्रयोग यानाबिज्यात। गुलुपाः
ज्वनाः हे वस्पोल राजगृह्य भिक्षाटनयाःबिज्यात। अनया
जुजु विम्बिसारं वस्पोलयात राजय् याउंक च्चै, थये
गुलुपाः ज्वनाः निक्षा फोनाः नयाज्वीस्वाः धालं हे मांनय्
मजुसे राजय् च्चनेगु स्वयाः नं गुलुपाःया भरय् च्चनेगु व
ज्ञान गवेषण याः बनेगु हे उत्तम तायेकाबिज्यात। उक्ति
गुलुपाःया महिमा ज्ञन तःधन ।

वस्पोलं थः बुद्ध जुयेधुकाः नं गुलुपाःयात यको हे
महत्त्व बियाबिज्यात। शासनय् प्रव्रजित ज्वीपित थ्व नं
छगू मदयेक मगाःगु वस्तु यानाबिज्यात। उबले थ्वहे
गुलुपाः ज्वनाः भगवान् बुद्ध व वस्पोलया श्रावक-श्रावि-
कार्पि शहरय् गामय् न्ह्यायाथासं भिक्षाटनयाःबिज्याइगु

जुल । थः अबुजु शुद्धोदनं पंकपंकं नं भिक्षुसंघ सहित क्षिपि-
लवस्तुइ भिक्षाटनयाःबिज्याःगु तथा अन कनाबिज्याःगु
भिक्षाटनया महत्त्व लुमंके बहःजू ।

उबले गुलि भिक्षुपिजा भिक्षापात्रय् लाभ जूगु
बाहेक मेगु छु हे स्वीकार मयायेगु व्रत कपाच्चर्पितक नं
दुगु जुयाच्चवन। अबले भिक्षाटनवनीबले आः झी नेपालय्
थे कचिंगु दान बीगु मखु वृगु हे यःथःगु छेँय् चंगु जासि
केंसि कयाह्याः दान बीगु तः। थये ज्वीबले अपो यानाः
थुकी निम्नश्चेजीगु व ल्वाकः बुकःगु जक लाभ ज्वीगु खः।
थज्याःगुलि सन्तुष्ट जुयाबिज्याइपि मध्यय् अनुबुद्ध जुया-
बिज्याःह्य महाकाशयप अग्र खः।

प्ररापूर्वकालं निसे आःतकं नं थाइलैण्ड वर्मा आदि
बौद्धदेशप् नं अपोयानाः भिक्षुपि भिक्षाटनद्वारा हे निर्वहि
याइगु खः। थन छु शहर छु गां न्ह्यायाय् वंसां सुथहापनं
नये त्वनेगु ज्वरेयानाः दान बीत दायक-दायिकार्पि छेँकवय्
दंवयाच्चनीगु साप स्वये यडपुसे च्चं। थज्याःगु चलनं यानाः
भिक्षुपि प्रशस्त दत। भिक्षुपि प्रशस्त दुर्गलि दान बी
मखनी ध्यागु नं मंत। थुकयं धार्मिक विषयय् व्यवस्था
बांलानाच्चवन ।

गुलुपाःया महत्त्व झी नेपालय् नं कम मजू ।
न्ह्यायाय् ज्वीबहालय्, भगवान्यायाय्, व भिक्षुपित जाकि

दानवीमाल कि गुलुपातय् थना: दान याइ जबकि मेरेपि
द्यःपित किसलिख्य तथा: अथवा अर्थे हे छाइ। एव
गुलुपाया प्रति दयाच्वंगु श्रद्धा व गौरवया स्वरूप खः।
यन छयलीगु गुलुपाया कों फँ जाकि न्हाय गुलुयागु निसे
क्या: जाकि मुस्किलं जिगःति हे जक न्हानीख्वाःवःगु
चायागु नयागु गुलुगा: न छयलाच्वंगु ज्ञीसं खेदु। थवं
गुलुपाया व्यापकताया प्रतीक खः।

गत ६-७ दशकं निसे हानं छकः नेपालय् गुलुपाय
विशेषकथं बृद्धि जुयावःगु खेदु। नेपालय् येरवादी भिक्षु-
पितिन्गु प्रवेशया नापनापं छे क्वय् क्वय् थ्यक वना: भिक्षा-
टनयायेगु आदर्श हानं छकः शुरु जुल धयां छुं पाइये
मध्यं। थये हे बुद्धं दयेकारथकाबिज्याःगु विनय अनुरूपगु
गुलुपाया हे जक छयलेगु याइपि नं दयावल।

नेपालय् थगु गुलुपाया: ज्वना: याइगु भिक्षाटनयात
नियमितरूपं न्हाकायंकेगुली आपालं बाधात मदुगु नं मखु।
गुलि गुलि मनूत ज्या याये अलसि जुया: भिक्षु जुया:
भिक्षा फबना: न: वल धाइपि दुसा, एखे परंपरागत धर्मयात
हास यायेत ह्लूगु तरिका पिकाःगु धका: टिप्पणी याइपि
नं मदुगु मखु।

हानं छथी मनूत भिक्षुपित छेंय निमन्वणा बवने
याकु धाइपि दुसा मेथी मनूत भिक्षुपि निमन्वणाजक वना:
जुयाच्वन। शासनिक ज्याय् उत्त धयान मद्यू धाइपि नं
दु। अथेहे गुलि मनूत भिक्षुपिसं भिक्षाटन मया: धका:
निन्दायाइपि दुसां, गुलि गुलि रद्धिया छकः निकः जक
भिक्षाटन या:सां हे अथे लोभी जुया: बरोबर भिक्षाटन
न्हुये मज्यू, मदेबले मज्जिमगाइबले जक वसा छुं खें मदु
याइपि नं दु।

थज्यायज्याःगु खें यकों दु तर इपि फुकं खे
न्यना: अलमलय् जुयेगु स्वया: तथ्य खः बा खहे मखु धका:
हालाच्वनेगु स्वया: दूरदर्शी जुया: शासन बवानुयावनीगु
किसिमयागु व्यवहार झीथाय् भिक्षुपिसंनि यायेमायें च्व
ठायधाःसा झीथाय् देशय् शिक्षित व छुं ज्या सकल यायेत
अनुकूल ज्वीक विचार व खें ज्या यायेसःपि व याइपि
यको हे ह्लो तिनी। कर्पिनिगु हाहालय् लगय् जुयां झीगु
छुं ज्या तिप्पणी मखु। एव छायू थनयागु सामयिक परि-

स्थिति धाये माली। अथे ज्ञासां नं योग्यता दुष्पि भतिचा
भिक्षुपिसं जक नं कुशलतापूर्वक कार्यं यानायंकल धाःसा हे
गुलिखे ज्या जुयेफु। अन्तय् मेगु खें नं बुलुहुं अनुकूल
जुयावइ।

झीथाय् भोजनजक वना: माःगु प्रत्यय पूरा याइगु
विहार नं दत। उपासक उपसिकापिसं विहारय् दान याये-
हःगु वस्तु आवश्यकता तरे याइगु विहार नं दत तर
गुलुपाया ज्वना: भिक्षाटनवना: आवश्यकता पूर्ण याइगु
विहार मदुनि। यदि दत धाःसा मेगु निगू तरिका स्वया:
प्रसावकारीता कम ज्वीमखु। बरय् हे जुइ। थुकिया लामी
विहारवासी हरेक भिक्षु श्रामणेर सुथसिया ७-१०
बजे तकया दुने घौ बाघौ विहारया जःखः भिक्षाटन
यायेगु बेस ज्वी। प्रत्येक दिनय् समय निश्चित जुलकि
बोपिनि नं ध्यान दइ। एव ज्या असूतपूर्व मखु, पुलां
पुलांपि भन्तेपिसं ह्लापा चलय् याना: तयाबिज्याये धुकूगु
जक मखु, गुलिखे विदेशी भिक्षुपि नं नेपालय् च्वना: याना
वने धुकूगु तरिका खः।

अ. ने. भि. महासंघया निमन्वणाय् नेपालयः
शाक्यकुलपूर्वपित प्रद्रज्या वियाबिज्याःत्य थाई राजगुरु
याइलैण्डया वर्तमान संघराजा “सोमदेत फः ब्राणसंवर,”
भन्तेन शिष्यर्पि संहित कीतिपुरय् भिक्षाटनयानाबिज्याःगु
आदर्श काये बहजू। युकियात हे आदर्शकया: समय परि-
स्थितियात ल्वयेक माःगु परिवर्तन याना: भिक्षापरंपरा
चलय् हे यानायंकेमाः। बस् थुकियालामी उत्साह व धर्मं
मालाच्वंगु दु। युगु कार्यस तनमन वियेगु हरेक प्रद्रजितं
थःगु कर्तव्य खंकेमाः।

झीगु नेपाले भौतिक दृष्टि लिपालाना च्वंसां
आध्यात्मिक दृष्टि उच्च धायेयाय दु, धर्मय् श्रद्धा तर्हपि
नं ह्लो मज्जू। यदि यन च्वय् धयावयाये गुलुपाया छ्वक्ला:
भिक्षाटन वनेगु यात धाःसा झीगु नेपालय् अधिराज्यभरी
भिक्षुपि फिज्य जुयावनेत छुं थाकुगु खें मखु। थुकथं
वस्पोल भगवान् तथागतयागु शासन बुद्धभूमि थव नेपाल
देसय् हानं छकः जाज्वल्यमान जुयावइगु शिश्चित खः।
अले थव स्वया: अपो नेपालय् गुलुपाया महिमा मेगु छु
आशा याये ?

श्रीष्ट गतिविषय

(नेपालीभाषा)

आनन्दकुटीप्रति श्रद्धा

२०५० अपाढ १६, काठमाडौं-

यहाँ पूर्णमाको नियमित बुढपूजा, शीलप्रार्थना र धर्मदेशनाकार्यकम संपन्न भयो । नन्दकुमारी मानधरले आनन्दकुटी निवासी भिक्षुहरूको स्वास्थ्योपचारको लागि रु. १०,००० ।— श्रद्धास्वरूप चन्दा प्रदान गर्नुभएको मा भिक्षुसंघद्वारा वहाँप्रति साधुवाद व्यक्त गरेको छ । यस्तै भुखेलका मानबहादुरले चतुप्रत्ययका लागि १००५०- चन्दा प्रदान गर्नुभएको छ । यसै गरी आनन्दकुटीविहारको भान्धाकोठामा सिलिङ्ग राघ्न भेनिस्टा ६ वटा महाबौद्ध- का जनरल एजेन्सीका साहू कुलधर्म तुलाधरबाट प्राप्त भएको र त्यहाँको दानशालामा सागर ब्रदर्शका साहू धर्मसामरबाट झ्यालको खापामा इनामेल एवं रंगरोगन राघ्नको लागि सामान प्रदान गर्नुभएको मा वहाँहरूप्रति पनि साधुवाद दिइएको छ ।

अभिनन्दन

२०५० अपाढ २६, भक्तपुर-

यहाँको युवा बौद्धपुत्रःद्वारा एक समारोहको आयो- जना गरी भक्तपुरमा बुद्धधर्मको प्रचार प्रसारमा देन दिँदे भिक्षु भई बौद्धशासनमा लाग्नुभएका भिक्षु सम्यक्ज्योति- लाई सश्रद्ध अभिनन्दित गय्यो । रामकृष्ण बैद्यको सभापति- त्वमा संचालन भएको सो समारोहमा धर्मोदयसभा भक्तपुर शाखा तथा यहाँको ज्ञानमाला भजनसमूहबाट पनि अभि-

नन्दन चढाइएको थियो । रोशन बज्जाचार्यबाट धन्यवाद जापन भएको सो बेला शाक्यबन्धुहरू इन्द्रराज, विरत्न र रत्नमुन्दरले वहाँको देनबारे चर्चा गर्नुमएको थियो ।

बुद्धजयन्ती संपन्न

२०५० अपाढ १६, मोरंग-

२५३७ औं बुद्धजयन्ती यहाँको लेटांग गा. वि. स. मा एक भेलाको आयोजना गरी ओम् प्रकाश श्रेष्ठको सक्रियतामा संपन्न भएको छ । सो कार्यक्रमको लागि बौद्ध-झण्डा, बायनर र अग्न आवश्यक केही सामानहरू धरानका लालबहादुर तुलाधरबाट प्राप्त भएको थियो । यहाँ कुनै बुद्धविहार नभएतापनि भगावान् बुद्धको प्रतिमा अगाडि राखी पूजा संपन्न भएको थियो । कार्यक्रममा काठमाडौंका रोशन शाक्य र स्थानीय मुरेन्द्र शाक्य, श्याम श्रेष्ठ, राजेन्द्रप्रसाद श्रेष्ठ, श्रीमती शान्ता श्रेष्ठ, गोपीलाल श्रेष्ठ र खगेन्द्र पाण्डेको विशेष सक्रियता थियो ।

भजनखलःलाई सहयोग

२०५० जेष्ठ २३, संखुवासभा-

काठमाडौंमा रहेका अर्जुन चैनपुरेद्वारा चैनपुरको बोधिसत्त्वविहार ज्ञानमालाभजनखलःका लागि एक जोर तमला वाय आपना पिता स्व० श्यामलाल श्रेष्ठको नाम-बाट उपासक चन्द्रज्योति शाक्यमा हस्तान्तरण गरियो ।

शोकसभा

२०५० जेष्ठ १७, संखुवासभा-

बुद्धधर्मप्रति असीम श्रद्धा राखी यहाँको बोधिसत्त्व विहारमा आजीवन सदस्य रहनुभएका लोकेन शाक्यका

पिता हरिप्रसाद शाक्यको निधनमा चन्द्रजयोति शाक्यको संयोजकत्वमा एउटा कार्यक्रमको आयोजना गरी सप्ताह-व्यापी परिवाणपाठ, शोलप्रार्थना र धर्मदेशना संपन्न गरियो र दिवंगतका लागि निर्बाणित्र प्रतिको कामना गरी १ मिनेट मौनधारण पनि गरियो । सो अवसरमा लोकेन शाक्यले बोधिसत्त्व विहारको लागि रु.५००।— श्रद्धादान गर्नुभयो ।

पवित्र अस्थिधातुको चोरी भयो

२०५०, आषाढ २७, काठमाडौं

यहाँको आनन्दकुटीविहारमा स्थापित थीलंका-चैत्यसँगको जमीनमा मुरुङ जातो बनाई त्यहाँभित्र सेक राखी त्यसभित्र एउटा सिलोमा सुरक्षित गरी राखिएको भगवान् बुद्धको अस्थिधातु चोरी भएको छ । त्यहाँ बनेको थीलंकाराम चैत्य स्थापना गर्ने विधि पूरा गर्न भिक्षु नारद महास्थधिरले सो धातु आपनो दोशो पटकको नेपाल आगमनको बेला २००६ सालमा लबाउनुभएको थियो । थीलंकामा दन्तधातु सुरक्षा गर्ने व्यवस्था भए बैं नेपालमा पनि धातु सुरक्षा गर्न तीनबटा सांचो बनाइएको थियो । सीमध्ये २ वटा सांचो आनन्दकुटीनिवासी प्रमुख भिक्षुकहाँ रहे भने एउटा सांचो दाता उपासकसमक्ष राखियो । दाताका चार-जना सहभागीहरू कर्णारत्न तुलाधर, सप्तबीरसिंह तुलाधर, हेराभाइ तुलाधर र केशरत्न तुलाधरहरूको आप-समा प्रत्येक वर्ष पालैपालोसित सांचो जिम्मामा राख्ने नियम बनेको थियो । प्रत्येक वर्ष बुद्धजयन्तीका दिन सो अस्थिधातु जिको सर्वसाधारण श्रद्धालुहरूको दर्शनार्थ प्रदर्शन गरिने र प्रत्येक चारवर्षको बुद्धजयन्तीमा सो धातु भगवान् बुद्धको प्रतिमासँग तगरपरिक्रमा गराउने चलन चल्दै आइरहेको छ ।

अचानक धातु हराएपछि सरकरी स्तरबाट खोजी—

आनन्दभूमि

नीति गरी आनन्दकुटी निवासीभिक्षुहरू र दातावर्गहरू— समेतसँग सोधपूछ बयान लिने क्रम जारी रहेको छ । सो— क्रममा दातावर्गको बयानमा आफूसँग सेफको २ वटा सांचो रहेको मध्ये एउटा सांचो त्यसबेल भिक्षु अमृतनन्दलाई बुझाएको र त्यसबेला भिक्षुमृतानन्दका एक शिष्य भिक्षु मैत्री पनि प्रत्यक्ष दर्जी विए भनी बताइएको छ । बाहिरको २ वटा ढोकाको २ वटा सांचो भिक्षु कुमार काश्यपसँग मौजुदा रहेको र सेफको एउटा सांचो दातावर्गसँग रहेर पनि एउटा थप रहेको र सो सांचो गायब रहेको बयानमा आएको छ । धातु चोरिनुग्रहि सेफको थप सांचो थियो भन्ने कुरा त्यहाँका भिक्षुगण, अन्य दाताहरू र बुद्धजयन्ती समारोह समिति कसेलाई पनि थाहानभएको बुझिन आएको छ ।

थप सांचो भएको बयानले गर्दा चोरीहुनु एक दिन अगाडि नै काठमाडौं युजिन तिट्टर तिटीका अध्यक्षको हैतियतले अमेरिकामा यूथ एक्स्चेंज कार्यक्रम अन्तर्गत त्यसतर्फ जाने नेपाली विद्यार्थीहरूको व्यवस्था गर्ने क्रममा बैंकका साथै बिश्वबौद्ध संघ परिषद्को युवासम्मेलनमा भाग लिन गएका भिक्षु मैत्री फर्कनासाथ बहाँलाई हनुमान ढोका प्रहरी कार्यालयमा हिजर गराई बयान लिइसकिएको छ । भिक्षु मैत्रीको निवासस्थानमा तलासी लिने कार्य समेत भइसकेको छ र प्रहरी अनुसतिविना कहीं भजाने गरी भिक्षु मैत्री आनन्दकुटीमा रहनुभएको छ । कसेलाई थाहानभएको चौथो सांचो भिक्षु अमृतानन्दलाई दिइएको र देख्ने भिक्षु मैत्री भएको भनी बयान आउनुमा सदा बुद्धधर्मप्रति श्रद्धा र सेवामा अर्पित श्रद्धेय भिक्षुहरूमा कलनक लगाउने कुप्रयाप्त भएको जनगुनासो सुन्नमा आएको छ । धातु हराएको मा दुखित र चिन्तित भएका बौद्ध संघ-संस्थाहरूले अलग अलग वक्तव्य प्रकाशित गरी सरकारले यसलाई पत्तालगाउन तदारुहता जारी राखोस् र श्रद्धेय भिक्षुहरू तथा दातावर्गप्रति अनावश्यक ज्ञानट नदिइयोस्

मनेका छन् ।

धर्मचक्र प्रवर्तन विवस संपन्न

२०५० भाषाढ १६, भक्तपुर-

महामानव शगवान् बुद्धको गर्भप्रवेश, चहामिनिष्क-
मण एवं धर्मचक्र प्रवर्तन आदि विवरण संयोगले युक्त भएको
गुरुपूजिको उपलक्ष्यमा यहाँको नगदेश बौद्ध सम्हाले शग-
वान् बुद्धको प्रतिभा रथमा सज्जाएर बाजागाजासहित गरी
नथरपरिक्रमा पराई धर्मचक्र प्रवर्तन विवस संपन्न गयो ।
सो बेला पञ्चशील प्रार्थना, बुद्धपूजा एवं ज्ञानमाला भजन
समेत भएको थियो । मिथु महेन्द्रको प्रमुखत्वमा मनाइएको
यस २५८२ द्यो गुरुपूजिमा विवस समारोहमा अनित्य, दुःख
र अनात्मको द्याख्या एवं प्रचार प्रतार भएको थियो ।

यसै घर्ती काठमाडौंमा पनि पश्चादस थेष्ठ र श्वीमती-
को संयोजकत्वमा गणमहाविहारको आयोजना अनुसार बुद्ध-
प्रतिभालाई हातीमा राखी बैष्णवाङ्मा सहित कालिमाटी-
बाट शरु गरी नगर परिक्रमा गरिएको थियो । सो बेला
पञ्चशील प्रार्थना, बुद्धपूजा एवं धर्मदेशमा पनि भएको
थियो । वर्षेषु पालो यरो संयोजकत्व गरिने यस विवस
द्यागामी वर्षमा यहाँको चसांडौका सान्धर परिवारले गर्ने
भएको छ ।

यसै उपलक्ष्यमा भक्तपुर जिल्ला शाखा धर्मोदय-
समाद्वारा आयोजित अन्तर्नगर साध्विक विद्यालय चिव-
क्ता प्रतियोगितामा द्यज्यो छात्रावालाई भिक्षु अश्वघोष
महास्थविरहारा पुरस्कार एवं प्रमाणव वितरण माएको थियो ।
बौद्धसंघका अध्यक्ष चिरत्न शाक्यले सच्चा शान्तिको लागि
हरेक सामाजिक पक्षमा बुद्धधर्मको देन रहेको कुरा बताउनु-
हुँदै संवेदनशील विद्यार्थीहरूले रचनात्मक कार्यतिर विशेष
रूपमा लाग्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो । धर्मदेशमा गर्दे महास-
थविर अश्वघोषले पञ्चमद्वार्गीय मध्येका भिक्षु कौण्डन्य

पनि बुद्धहने पक्षका विश्वास भएर पनि बुद्धलाई छोडेर
गएको कुरा बताउनुभयो । भक्तपुर नगरपालिकाका प्रमुख
ज्ञानबहादुर न्याइचण्डाईको सभापतित्वमा भएको त्यस समा-
रोहमा सचिव सुरेश्वरोति शाक्यले स्वागतमाध्यम गर्नुभयो
साथै सुगतरत्न वज्राचार्यद्वारा सभा सङ्कालन भएको
थियो । पुरस्कारका लागि भिक्षुमध्यक् ज्योति, रत्नसुन्दर
शाक्य, पुष्पदर्तन शाक्य, नाति शाक्य, गणेशराज शाक्य,
चत्यरत्न शाक्य र सुरेश्वरोति शाक्यद्वारा साधन प्राप्त
भएको थियो र उन प्रतियोगितामा सूर्योदय भा. वि. का
छात्र पुष्पनारायण प्रजायति, प्रथम, द्वासु भा. वि. का
छात्र गगनराम धुँडवा द्वितीय, समु भा. वि. का छात्र
अश्विनी बैद्य तृतीय भएका थिए ।

दाहसंस्कार

२०५० श्रावण १, भक्तपुर-

भक्तपुरका सबभन्दा धृहिले भिक्षु रत्नज्योतिद्वारा
प्रवजित मुनुभएका स्थानीय ठिमो पाटीपिहारमा रहनुभएका
भिक्षु मुनिज्योतिको बोर अस्पतालमा शाकस्मात बेहावसान
भयो । बहाँको पार्थिव शरीर बौद्धपरंपरा अनुसार
काठमाडौंको लुटीको शवसानमा दाहसंस्कार गरिबी ।

(नेपालभाषा)

अस्थिधातु खुयायंकूगुली निन्दा

१११३ दिल्लागा ७, यै-

बुद्धया पवित्र अस्थिधातु खुयायंगुली द्व खुँज्याया
निन्दायासे यनया 'ज्ञानमालाभजनखलः स्वयम्भू' पार्हे
छगू प्रेस विज्ञाप्ति पिथंगु दु । उको धयातःगु दु, नेपाल
दमनकारी नीतिगत इतिहास् राणाकालीन निरंकुशला
नेपाल्या बौद्धजगत्या सम्मानित बौद्ध भिक्षुपित देशं पिति-
नाद्यःगु इलय श्रीलंकाया प्रभावशाली ध्यक्तित्वया उको
(ल्य निगूँ कभर पेजय)